

EESTI PÄEVA- LEHT

ESTNISKI DAGBLADET

Laupäeval, 21. okt. 1972

N. 81 (3769)

14. aastakäik

Küsimused ja VASTUSED äratasid huvi

Teine küsimusvõistlus (viktoriin) eestlastele, mille ka seekord korraldas Eesti Rahvuslik Liit Stockholmis Eesti Majas mitmeaastase vahetuse järel (eelmine võistlus toimus vanas Eesti Majas), tõmbas ka seekord kokku täismaja publikut, kes huviga jälgides küsimusi ja vastuseid ja püüdis ise vastuseid leida enne, kui võistkonnad sellega toime tulid. Kuigi küsimused osalt olid üsnagi rasked, näitasid meeskonnad häid teadmisi võrdlemisi tasavägiselt, teisel "poolajal" aga saavutas esimene meeskond (Arvo Mägi, Jüri Rummelgas ja Aarne Loor) 9 punktilise edumaa, võites 87:76.

Lõpuosas naeratas esimesele meeskonnale ka pisut õnne, kuna mitmed küsimused eriti sobivad olid nii kirjanikule Kirjandusteadlasele Arvo Mägile kui ka tema kaassõitjale akirjanikule Jüri Rummelgasele, keda kaasa ja noortemaailma puutuvais küsimus abistas tugevalt ainult 15-aastane Aarne Loor. Meeskond nr. 2, kuhu kuulusid teatrikriitik Eduard Reining, gümnaasiumilektor Meemo Mäelo ja nooremal poolel Hillar Loor, ei jäänud aga üldiselt oma teadmiste maha võitjatest.

Üldiselt oli küsimuste koostamisel üsnagi palju enesikloopeid, mis puudutas m.h. Eesti kaugemat ja lähemat minevikku ja kindlasti oleks huvi aidanud veelgi suurendada aktuaalsust nii üldela igapäevase ajaloolajele perspektiivist, kuigi see-

kordsed küsimused muidu olid koostatud suure asjatundlikkusega ja ühasti kuulusid üsna raskete liiki. Igal juhul tõendas võistlus veel kord, et selline üritus suudab paeluda huvi.

Punkte jagasid kohtunikud prof. Gustav Ränk, peatoimetaja Jühan Kokla ja metsateadlane Evald Kuiv. Osa küsimusist, mis olid keerulisemad, tuli vastata kirjalikult, samuti küsimused, mis tuginesid muusikalistele illustratsioonidele või kunstiteoste näitamisele. Mustal tahvil registreeriti (Evald Tammert poolt) jooksvalt punktide seisu.

Võistluse juhil, Rahvusliku Liidu esimehel Nikolaus Metsloviil oli saagi lisada vastustele üksikasju ja huvitavaid detaile, kuna muusikaosa-

Järg. lhek. 11

Pinnasondeerijad Eestist mais 39 Rosenbergi juures?

LONDON (EPL) — Inglise raamatuturule ilmus raamat Alfred Rosenbergi, Hitleri baltisakslasest idaalade ministri ja natsipartei peidoloogist. Raamat on koostatud rikkalike allikate põhjal inglise Readingi ülikooli moodsa ajaloo õppejõu Robert Cecil poolt ja kannab pealkirja "The Myth of the Master Race" (Müüt härras-rassist). Raamatu Rosenbergi päevikut puudutavas osas puudutatakse ka eestlasi ja nimelt Eesti põllumehete jutustajast mais 1939 nende kodumaalt pärineva võimumehega sama aasta augustis kirjutati Moskvas alla Saksa-Vene leping, mille salaklauslid andsid viimastele vabad käed just Eestis.

Episood eesti põllumehete esindajate külastusest tugineb Göttingenis ilmunud G. Seraphimi poolt a. 1956 toimetatud Rosenbergi memuaarkatetele (Das politische Tagebuch Rosenbergs), kus 1939 a. maikuuist tsiteeritakse järgnevat informatsiooni:

— Maikuu keskpaiga tulid Rosenbergi vaatama kaks eesti põllumehete organisatsiooni esindajat, Järg. lhek. 11

Alfred Rosenberg sõja ajal Eesti-kuulastusel.

Kanada häiritud "musta" filmi pärast Rootsist

TORONTO (EPL) — Toronto ajaleht "Vaba Eestlane" toob esiküljel kolmeveeruse artikli "Illegaalne CBC Eesti Päevade filmikoopia Rootsist", milles tähelepanu pööratakse Rootsist näidatud mustvalgele TV-filmist, mis näib olevat valmistatud n.ä. "mustalt", kuna EP peakomitee esimees Robert Kreem on ajalehele kinnitanud, et ei tema ega ka Kanada TV CBC ei tea, kust see koopila välja tuli. Ta valdab kartust, et see võib kaasa tuua kohtuprotsessi autoriõiguse omaniku CBC-ga, kes teatavasti valmisas kolm ametlikku värvikopiat, millest üks saadeti Rootsist.

Peakomitee esimees on teadete puhul mustvalgest "pressikopiast" Rootsist pöördunud CBC poole, keda seletati, et sealt ei ole kellelegi peale Eesti Päevade peakomitee filmi müüdnud. Koopia mustvalges tehnikas olevat neile mõistatuseks. A-aldati kahtlust, kas koopiat ei ole tehtud salajaselt või siis on tegemist uuesti filmimisega TV-filmi esiettekande ajal. CBC olevat tõsiselt häiritud Rootsi-eestlaste ebasedusliku käitu-

mise pärast, samuti sellepärast, et tõenäoliselt on mustvalge koopia kvaliteet halb, kuna ta ei ole valmistatud professionaalselt.

— Meie rikume täielikult oma vabehorrad CBC-ga, kes eestlastesse on väga hästi suhtunud, on märkinud R. Kreem. Peakomitee on väga häiritud, et Rootsist talitatakse omapäi ega võeta CBC-filmi demonstreerimisel peakomiteega ühendust, mis võinuks pahandusi ära hoida.

Okupatsioonijurist Leedust põgenes PEREGA läände

NEW YORK (VES) — Balti ringkondades Ühendriikides sai juba mõne aja eest teatavaks, et okupeeritud Leedust on läände põgenenud üks jurist, kel tegemist on olnud okupatsiooni kohtualaga. Ühed teated kõnelesid põgeniku viibimisest Rootsist, teised, et ta on otsaga Itaalias. Alles nüüd on selgunud, et põgenik on jõudnud USA-sse koos oma abikaasa ja kolme lapsega.

Tegemist on ühe okupatsioonidavokaadiga, kes on 35-aastane. Kuuldavasti on ta põgenemistekondadest alustanud autoga aja suunas, sõites satelliitriiki Poolasse "autoturismile". Praegu puuduvad teated, kuidas pe-

rekonid sealt välja läände pääses.

Chicagos on põgeniku oma hoolde alla võtnud Leedu keskorganisatsioonid, kes plaanivad USA ajakirjanduse pressikonverentsi korraldamist, kus ta siis oma pääsemisest kui ka faktilisest olukorrast Leedus selgust annab.

Leedu on teatavasti viimasel ajal olnud lääne huvi tsoonis ühenduses seal esinenud rahutustega ning äsja toimunud kohtuprotsessi-ga rahutuste juhtide vastu.

EESTI PAARI VÖIT

Eesti bridzhimängijate üldist edukust tänavusel Stockholmis toimunud 100-mehe-võistlusel kroonis Järfilla eesti paari Olav Vainult ja Ludvig Toomsi esikohale tulek.

Kui laupäeval suurem osa finaali-võistlusest, millest võtsid osa 52 mängijat, oli läbi, asusid Toomso-Vainult neljandal kohal, kuid pühapäevases voorus spurtisid nad kõigist mööda esikohale, saavutades 2878 punkti. 25 parima hulgas oli veel searühvusest paaride hulgas kaks eestlast: 14-ndal kohal K. Treufeldt koos H. Valeriusega ja 24-ndal kohal J. Soodla L. Henriksonga.

Küsimusvõistluse Eesti võistluse juht Nikolaus Metslov ja muusika-ala korraldaja Viljar Nairis. Nende taga vasakpoolses laudkonnas (nr 1, võitjad) Arvo Mägi, Jüri Rummelgas ja Aarne Loor, parempoolses laudkonnas (nr 2) Hillar Loor, Eduard Reining ja Meemo Mäelo. Tuga seisab Zhürii koosseisus Jühan Kokla, Gustav Ränk ja Evald Kuiv (EPL-foto Lepper).

Raamatukogu

Eep 205

"Piraatfilm" tõi proteste Eesti Päevade Komitees

Ülemaailmsete Eesti Päevade Rootsi Komitee koosolek laupäeval, kus tegevus pidi lõpetatama, kusjuures oodatult tormiseks seoses ühelt poolt mustvalge koopia näitamisega eestlaste keskustes n.n. Kanada TV-filmi, mis osutus nn. piraatkoopiaks, kellele Ülemaailmsete Eesti Päevade Peakomitee värvifilmi näitamise õiguse ja kolme koopia valmistamise eest Kanadas, USA ja Rootsi eestlastele maksis kuuldavasti 18.000 kr. ümber (millest Rootsi osa on 5.000 krooni). Richard Norvell, kes kõneles Lend Läände kui ainuõiguse eest maksja nimel, rõhutas, et kokkuleppe rikkumine võib tuua juriidilisi sekeldusi Kanada TV-ühingu CBC-ga kel on autoriõigused ja kes eestlastega sõlmis kontrakti. Teatavasti vahepeal saabus "õige" värvifilm Rootsi ja tuleb nüüd näitamisele omakorda.

ÜEP Rootsi Komitee esimees Leo Karupää luges ette Eesti Päevade Peakomitee kirja, milles on rõhutatud, et eestlaste kokkuleppe kohaselt on keelatud nendest kolmest värvikoopiast uute koopiade tegemine.

Kerkis küsimus, kust tuli mustvalge koopia, mida näidati.

Arvo Horm, kes koopia demonstreerimisel oli kaastegev, ütles, et koopia on tehtud USA-s n.d. isemiseks tarvitamiseks ja kuna selle näitamiseks on juttu olnud vaid minoriteedilehtedes, siis ei ole ärritus asja väärt. Heinrich Mark leidis, et kuna mustvalge filmi ja värvifilmi vahel on siiski nii suur, siis ei ole karta, et inimesed ka õigesti filmi vaatama ei tule. Arvo Horm märkis, et isemiseid, kuid "kuna väljaspõlet oli surve suur selle näitamiseks laiemalt", siis tuli vastu tulla.

Sven Hanson ja Louis Mölder rõhutasid omakorda, et neil ei ole õigust mõnda minna sõlmitud kokkulepetest ja et ka eestlased peavad austama autoriõigust nii nagu see on kombeks läände demokraatlikes maailmas.

Ado Otena ja Virge Hint seadsid küsimuse alla, kas filmi demonstreerimisel vajalikku selgusega publikule teatavaks tehti, et tegemist on mitte selle koopiaga, mida Eesti Päevad CBC-l ostis? Kuigi ajalehtedeadetes osalt oli märgitud, et film ei ole värvides nagu originaalfilm, jäi see paari linna puhal teadetes rõhutamata.

Eesti Päevade Rootsi Komitee tege- sepeale otsuse, milles konsta- teeritakse, et Komiteel ei ole mi- dagi tegemist olnud eravilisele koopia näitamise ja milles pöör- dutakse näitavate organisatsioonide poole palvega, näitamiseks loobuda, et sekeldusi vältida. Vastav palve otustati anda edasi Göteborgi, kus näitamine nädalavahetusel oli ette nähtud.

Seisukohast teatatakse ka ÜEP Peakomiteele Kanadas.

Teiseks meeliteratavaks küsimuseks oli ajalehes "Teataja" ilmunud artik- kel "Lend Läände ülejääkide" kohta, mis Eesti Skautliku Noortemaleva Rootsis juhi dr. Virge Hinti arvamise- se järele mitte ainult ei sisalda üld- dust eakiteele viivaid valeandmeid, vaid ka on määratud kahjustusi tek- maseks, nagu ei oleks asjaajamine vajaliku kontrolli all.

Igal juhul on see tekitanud jutte ja spekulatsioone, mis kahjustavad noortemalevat.

Kui kirjutaja, kes esines nimi- märgi A. H. all, soovivuks asjaliku informatsiooni, oluks tal kerges- i saadav see maleva juhatusel, kes vastutab juriidilises ka ka eesti avalikkuse ees Lend Läände eest. Kes kuuluvad revisjonikomisjoni ja kuidas revisjoni teostatatakse, on nel- ja korral Eesti Päevade Rootsi Ko- mitees ette kantud, kes teatavasti üksmeelselt suurlennu läbiviimise andis noortemalevale, kel on selja- taga suured kogemused ja kel oli vajalik garantiifond olemas, mis on vajalik, kui näit. juhtub, et mõni arvestatud lennuk tuleb ära ületada ja kontraktimurdmise eest kahjutasu maksta (nii nagu see toimus Aus- traalia-eestlastega, kelle küllalt kõr- ge kahjutasu otustas Eesti Päevade Peakomitee tasuda, sest Austraalias ei olnud selleks eestlastel summasid varus).

Lend Läände aruanne ei ole veel valminud. Kui see toimub, esita- takse see avalikus korras kinnita- miseks noortemaleva kõrgelema- orgaanile Aastaskoolekute. Müüdi- gis loodab Lend Läände ülejääki, sest

vajadus on ettevalmistada järgmist noorte ülemaailmset kokkutuleku a. 1975, kus vastuvõtjaks on Rootsi malev Metsakodus.

Kõneleja avaldas imestust kirjutise autori arvamise üle, nagu oleks vastutus Lend Läände summade eest läinud üle pangale ja nagu sellega oleks ära langenud vajadus garanti- dele. Tegelikult aga oli ikkagi Lend Läände ja seega noortemalev vastu- tav sissemakstajate ees kui pangakon- to eest vastutaja. Kõik reisi- jaid said seda, mis lubati ja ükski õor sum- madest ei ole jäänud väljaspõlele aruandluse.

Louis Mölder, elukutselt pangak- raamer, juhtis siin tähelepanu, et pank võib küll garantiisid anda kuid siis tuleb selleks omakorda anda pan- gale kindlustus ja maksta üks prot- sent provisjoni garantiisummas, mis seekordsel libikailgusel oluks küllalt kõrge, kuid millest Lend Läände piisaks skautlike noorte garantiifondi olemasolu tõttu.

Kirjutist kaitses Arvo Horm, kes

leidis, et tema ei oska artiklist mi- dagi pahatahtlikku välja lugeda, kuna küsimus on vaid kergitatud seoses ülemaailmse kokkutuleku ülejääkide kaustamisküsimusega.

See aga ei rahuldanud dr. Hinti ja skautliku liikumise esindajaid komi- tees, kes jäid seisukohale, et kirjutis on kahjustanud noortemalevat ava- likkuses.

Koosolekul arutati veel 1976.a. üle- maailmsete Eesti Päevade küsimust. Kus esimese Leo Karupää andis üle- vaate nende päevade asukoha suhtes käinud diskussioonist. Näib, et USA aksepteerib järgmised Eesti Päevad, kuid kui vaja, peab Rootsi valmis olema oma jõe kohaselt ülemaailm- se kokkutuleku vastuvõtmiseks.

Otustati teiste maade eeskujul mitte lõpetada Rootsi poolse komi- tegevust enne kui kõik küsimused Eesti Päevadega ühenduses on lõpe- tatud ning Peakomitee laiali läinud.

Koosoleku lõpetamise järele vaatas komitee ühiselt Kanadast saabunud Eesti Päevade TV-värvifilmi "Es- to-72".

Eksilikirikud pidasid konverentsi Saksas

Eelmiste aastate eeskujul peeti ka tänava Saksamaal, Aumühltens, Ev. luteriusu eksilikirikute konve- rents, millest Eesti kiriku esindajad- na võtsid osa praosti k.t. M. Waher ja õpetaja Ed. Kägi. Ka peapiiskop K. Veemil osutus võimalikuks ühel päeval viibida konverentsil, kus ta esines kahe ettekandega.

Ev. luteriusulisi põgenikke arva- takse praegu Saksamaal olevat: 10.000 lätsat, 5.000 leedulast ja 2.500 eestlast. Vähehaal arvul on ungarlasi ja poolakaid. Nende viie rahva esi- ndajad koos Saksa kiriku esindajatega olid konverentsist osavõtjad. Kon- verentsi korraldajaks oli kirikunõu- nik Dr Ernst Eberhard, kes võttis osa ka Saksa kiriku esindajana meie peapiiskopi õnnistamisest 18. juunil Stockholmis.

Konverentsi töö oli jagatud viie päeva peale. Esimesel päeval pärast lõunat oli kogunemine ja õhtune jumalateenistus ilusas kirikus, mis asub suures metsas. Oleks nagu mõeldamatu, et Hamburgi linnast umbes 30 km kaugusel võib leida nii suurt ja ilusat metsa. See maa-ala kuulub vürst Bismarcki järelelülita- lile. Konverentsist osavõtjail oli ka ühel pärastlõunal võimalik külastada Bismarcki matusekabelit, mälestus- märki ja muuseumi. Üllatav oli nende väärtuslike kinkide hulk muuseumis, mis oli saadetud Bis- marckile tema võimupäevil (1862-1890) valitsejate poolt üle kogu maailma.

Kõik teised konverentsi-päevad al- gasid ja lõppesid jumalateenistusega. Selle aasta konverentsi peateemaks olid juttustamine seoses kogu jumala- teenistusega. Lektoreiks olid tuntu- tud õppejõud ja kirikutegelased prof. dr. Heuback, superintendents J. Schultze, kiriku ülemnõunik Klapp- per, õpetajad Haman ja Urdre.

Neljanda päeva pärastlõunal esines peapiiskop K. Veem, kes saabus ko- hale Genfist. Tema esimene ettekan- ne oli Rootsi kiriku praegusest olu- korra ja tuleviku väljavaatetest ühenduses teiste rahvaste kirikutega. Teine ettekanne sisaldas ülevaate eksilikirikute olukorrast Kanadas ja

ühendriikides ja peapiiskopi kõne- lustest sealsete Luterliku Maailmalii- du esindajatega. Idapoolt püütakse kogu aeg avaldada survet Luterliku- li Maailmaliidule, et saaks eksilikiriku- luid kõrvaldada. Eesti eksilikirik on juba üle 20 aasta olnud Luterliku Maailmaliidu täisõigulise liige. (EPL/ EKO)

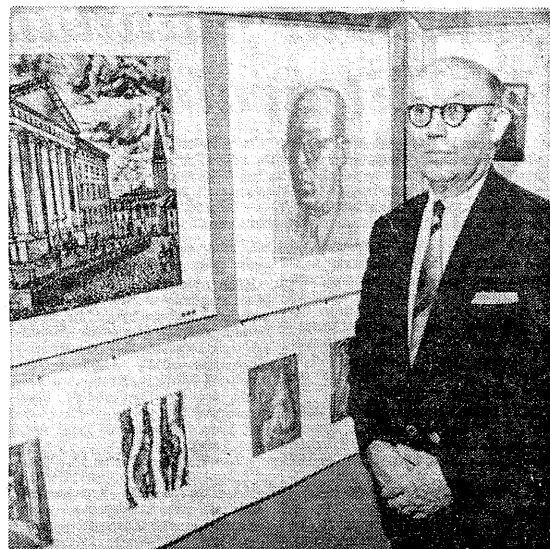
E. Jaaksoni kiri New York Timesis

"Okupatsioon Eestis" — selle pealkirja all avaldas äsja "New York Times" lehekülja E.V. esi- ndaja E. Jaaksoni sülest.

Viimane juhtis tähelepanu sellele, et pressiteadetele on soovitud väl- minisid A. Grömöko soovitanud UNO täiskogul arutleda jõe kasuta- mise vältimist rahvusvaheliste su- hete korraldamisel, kusjuures aga tu- leb inimestele kindlustada nende õi- guse võidelda oma iseseisvuse eest kõigi saadavalolevate vahenditega...

E.J. küsis selphul: millal Sovjet Union hakkab ise praktilisema se- daga, millest ta juhid juttustavad? Ja edasi — et Eesti Vabariigil olnud N. Liiduga lepingud, kaasaarvatult mittelaletatungi pakt, millega N. Liit kohustus respektiivsema Eesti Vabariigi territoriaalset puutumatust ja mitte segama vahel ennast Eesti sisemistes asjadesse. — See kõik aga ei takistanud N. Liidule korral- damast ja invasiooni, okupatsiooni ja illegaalselt Eesti annekteerimist. Sama saatus langes osaks Lätile ja Leedule, kellele olnud N. Liiduga samasugused lepingud kui Eestil.

E.V. esindaja E. Jaakson jätkab: Eestil ei ole häält UNO-s. Eesti Va- bariigi kodanikud ei ole ilgalgi mitte häälitanud ühimeks N. Liiduga. Ja nüüd on võetud neilt ka ära õigus iseseisvusele. Millal UNO aseta- boma tulipunkti faktid ja aset- leitud sündmused Sovjet Unioni agressioonidest?

Torontos avati eesti kunstihoone juba kodumaalt häästi- tuntud kunstniku Eric Pehapi graafikanäitusega, kus esi- tatatakse 350 tööd, mis on loodud viimase 40 aasta jooksul. Kunstnik on kasutanud töde juures umbes poolsada erine- vat tehnikat menetlust. (ME-foto).

Töösturi mälestus- raamat ilmus, ei tule aga müügile

TORONTO (EPL) — Inglismaal, Londonis elav omaaegne eesti suur- tööstur Oskar Kerseon viibis oktoobrikuu algul järjekordselt Kanadas oma sõpru külastamas. Torontos viibides oli 83-aastaselt O. Kerseonil sõprade jaoks kaasas ta äsja Londonis trükitist ilmunud mälestusraa- mat "Rada otsides". See on ligemale 250 leheküljeline teos, mille autor ise kirjastas ja mis, nagu eessõnas selgub, ei tule avalikule müügile.

Mälestuste kirjanepanek ja trüki- mist põhjendab O. Kerseon järgmiselt: "Need märkmed on mõeldud noor- soole ja tulevastele põlvkondadele, et näi- data, mis teed käis enne iseseisvust rõhuv osa meie noortest, kes taotle- sid haridust haljale oksale jõudmi- seks. Jutustan noortest, kes ei pääse- nud keskkooli, kuna vanemad ühel või teisel põhjusel ei olnud suutele- sed neile seda võimaldada, kuid kes siiski leidsid väljapääsu seisukorras- t, jõudes isegi kõolihariduse tipudeni".

Viimase fakti tõenduseks jutustab- ki toonane suurtööstur Kerseon oma eluloost mitmesuguseid huvitavaid fakte, nagu õpinguid Riias, kus ta õlikoolis käis, sõjakooli päevadest Kaasanis, sündmustest 1917 a. revol- uutsioonist, iseseisvasse Eestisse opteerumise, kaubandusliku atasehe päevadest Moskas jne. Mälestuste- raamat tule pool on pühendatud autori tööstusliku tegevuse kirjelda- misele AUS Eesti Kunstisare Teha- ste O. Kerseon ja Ko. omanikuna ja juhina, tööstuse ratsionaliseerimisele kommunistide poolt, kodumaalt põ- genemisele ning liirimaale ja Inglis- maale asumisele, kus O. Kerseon kõr- gele vanadusele vaatamata tänaseni tööstuslikus orbiidil tegev on.

Kuigi O. Kerseon "Rada otsides" on ennekõike perekonna-kroonika ja oma isiklikude mälestuste jäädvus- tamine trükisõnas, on selles küllalt- ki rohkelt tähelepanekuid, märk- meid ja muide, mis kirjanepanella hu- pakuvad laiemale lugejaskonnale hu-

vi. Sellepärast on kahju, et autor oma mälestusteraamatut eessõna lõ- petab järgmistega sõnadega: "Raamat ei tule avalikule müügile, kuid lae- nutamise korras saab seda eesti or- ganisatsioonide raamatukogudest as- jalt huvitatud endale lugemiseks hankida. Kui lugeja sooviks raama- tut omada, saaks ta selle minimaal- se tasu eest raamatukogu kaudu os- ta. Tulu jääks eesti raamatukogule".

Tahaks loota, et eelpoolne autori idealistlik seisukoht kaasmaalaste asukohamaadel revideerimisele võt- take mõningate kultuuriliste orga- nisatsioonide poolt, et "Rada otsides" leiaks tee laiematesse hulkadesse, kuna teos on seda väärt ja selle le- viku ei tohiks jääda kitsapiirilise "suletaks".

K.E.

Postikulu tõstmine lehtedele

Postverket on saavutanud kok- kuleppe Tüdningsutgivareförenin- guga posti ajalehete kätetoime- tamise takside osas. Kokkulepe si- saldab postikulude 8-protsendilise tõusu kõigile ajalehetele ja aja- kirjadele.

Samagaelselt tõusevad ajalehete trükkimise kulud uuel aastal 8 prot- sendi võrra.

STOCKHOLMI EESTI MEESKOORI

92. kontsert

laupäeval, 11. novembril kell 16.30 Göteborgis KFUM-i kontsertsaalis

Juhatab: Lembit Leetma, solist: Celia Aumere, klaveril: Hilma Nerep-Mossin.

Juminda miinilahing 1941

N. Liit avaldab üksikasju

28. augustil 1941 aset leidnud Juminda miinilahingu kaotuste ulatus oli vaba maailma sõjateadlastele kuni viimase ajani teadmata, kuna N. Liidu allikad ja arhivid olid neile kättesaamatud ja venelased ise hoidusid käsitamast selle suure merelahingu kulgu. Küll ilmus saksa meresõjateadlaselt Jürg Meisterilt 1958 teos "Der Seekrieg in den osteuropäischen Gewässern", kuid selle avaldatud andmed Juminda miinilahingu kohta sisaldavad lünkli ja ebatäpsusi. V. I. Atshkassovi ja Valneri 1957 ilmunud "Punalipuline Baltimere laevastik Suures Isamaasõjas" on oma andmestikult võrdlemisi tagasihoidlik.

Alles 1970 kergitati ulatuslikumalt kate sellelt meresõjalaaloo ühelt kaotusrikkamalt lahingult Tallinnas 1970 "Eesti Raamatu" kirjastuselt ilmunud venekeelse koguteosega "Tallinn tules" (Tallinn v õgne), milles Tallinna piiramislahingust, Muhu, Saare- ja Hiiumaa taandumislahingust 1941 hilisemal ja sügisel osavõtnud on avaldanud oma mälestusi.

Selles teoses on ajalooanduste doktor, esimese järgu kapten ja Juminda miinilahingu veteran V. I. Atshkassov avaldanud ülevaatliku artikli "Läbimurre Kroonlinna" (lühk. 178-183), mis oma ainekäsitlusest tundub olevat vägagi objektiveer. V. I. Atshkassovi artiklist selgub ka, et Juminda miinilahingu oli hoopis ulatuslikum, kui see seni ilmunud kirjeldustest on ilmenud.

Venelased teadsid väga hästi, et meretele Tallinnast Kroonlinna on saksaste ja soomlaste poolt asetatud miinitõkke, kuna sellel oli augustikuus jooksul hukkanud rida laeva. Miiniväljade kõrvaldamiseks pöörduti korduvalt Loode rinde sõjandukogu ja Punalipulise Baltimere laevastiku peastaabi poole Leningradis ja paluti saata välja 16 miinitraalerit, soovitada osa kutsuda selleks ostarbekes ära Laadoga järelt. Kuid miinitraalerid jäid saabumata.

Tallinna piiramislahingu lõppemiseks 28. august 1941 pidi punalaevastik Tallinna reidilt lahkuma ja jäi selle päeva õhtuks ankrusse Naissaare ja Aegna saarte vahele. Konvoi juht admiral Pantelejev ei pidanud võimalikuks konvoi liikumist öösel, kartes miiniväljadele sattumist. Ta ei teadnud, missuguses ulatuses saksalased ja soomlased olid suutnud miinistada meretele Tallinnast Kroonlinna.

Juula 27. ja 28. augustil sattus Tallinna reidile seisev punalaevastik ja transportlaevastik saksa väliparteide tulle alla ja saksalaste tabamuste tõttu uppus transportaure "Lunatsharski" ja miinide veeksja "Ural", paar vähemat laeva sai kahjustavaid tabamusi. Paar saksalaste granaati tebas ka miinilaevastiku juhtlaeva "Minski" ja eskaadri miiniristlejat "Slavnoi". Tallinnast lahkudes uputasid venelased allveelaevade emalaeva "Amuri", kaupmeeste silla ääres auriku "Gamma" ja Soojasdamas suhu omariiklusega väikse suur-tükkipaadi "Marduse".

28. augustil oli üks saksa väli-partei sõitnud positsioonile Viimsi poolsaare tippu ja hakkas sealt tuustama ankrule jäänud vene laeva. Seejuures sai miiniristlejate eskaadri juhtlaev "Minsk" mitu rasket tabamust. Kartes ankrusolemist suuremaid kaotusi, andis admiral Pantelejev käsu laevastiku ja konvoide liikumatahakkamiseks.

28. augusti õhtul kella 22.00 ajaks oli laevastiku ja konvoide üldpüksus juba 15 meremiili. Laevastiku eesotsas sõitis raske-ristleja "Kirov" (ka see sai Tallinna reidilt pihta, kuid V. I. Atshkassov ei maini seda), temale järgnes esimene konvoi ja selle sabas konvoi kaitselaevad. Hanereas järgnesid kolmas ja neljas konvoi, kuna telne konvoi liikus neist põhjapool sama kursiga.

V. I. Atshkassov mainib oma artiklis, et venelased olid väga hirmul saksa pommituslennukite pärast. Aegna ja Naissaare vahel seisnud laevad võrdlemisi tihedalt koos, olles niivisi kaetaks märki-deks õhurünnakute puhul. Millegipärast aga saksa lennukid sel päeval ei ilmunud.

Esimeseks suuremaks kaotuseks 29. augustil oli transportlaeva "Es-geranna" randumine Prangli saare

all, olles enne seda saanud tabamuse saksa pommitajalt.

Kogu selle päeva ründasid saksa pommitajad konvoisid, mis sattusid segadusse ja takistasid ka teiste laevade liiklust. Saksalased koondasid oma lennukirühmad peamiselt transportlaevadele, kuna nendel puudusid õhutorjerehvid — ja hoidusid eemale sõjalaevadest. Kuid nende tõrjetuli polnud küllalt kattev, kuna laevastik oli laiali väga suurel alal.

Pidev kaotuste alustus 29. augusti õhtupoolikul, mil kell 18 sattus miinile ja hukkus transportlaev "Ella", 25 minutit hiljem sai saksa lennukipommitist tabamuse ja hukkus läti jääloohkuja "Kristians Waldemars". Lennukipommitist said veel tabamused transportaure "Veronia", mille päästelaev "Saturn" võttis süllepi. Esimese konvoil ülem jättis "Veronia" juurde kaubaauriku "Alev" ja eskaadri miinilaeva "Surovõi", et need vajaduse korral abistaksid "Veroniat". Aeglaselt edasi liikusid sattu aga punalaevastik tihedalt miinistatud alale, mille olemasolust poldud teadlik ja nüüd järgnes üks miiniplahvatus ja laevahukk teisele.

Kell 20.35 sõitis tšie kirusega miinile miinilaev "Gordii" ja sellega peasegu ühegaeselt miiniristleja "Jakob Sverdlov", millele hukkus kogu ENSV Sõjakomissariat ja ka Joh. Lauritsin. Kummaltki laevalt ei pääsenud ühtki elulist.

Kell 21.40 jäi miiniristleja "Minski" paravaani (miinikaitse võrk, mis ripub sellekohast hoovade otas laeva mõlemas poordis) min ja plahvatas. Selle tulemusel "Minski" masinad lakkasid töötamast ja laevaurumi tungis 650 tonni vett. Eskaadri miinilaev "Skorõi" ruttas "Minskile" appi, kuid sattus ise miinile ja hukkus.

Ümber kell 22.00 sattusid miinidele "Veronia", "Alev" ja "Saturn" ning hukkusid. Samaegeelst uppusid julgustulaevad "Snjeg" ja "Tšiskon". Kell 22.20 sõitis miinile ja hukkus eskaadri miiniristleja "Mihail Kalinin", kellelt siiski suudetud päästa osa haavatuid ja meeskonda. Päästetud haavatute hulgas oli ka admiral J. F. Rail. Veidi hiljem hukkusid veel miinilaevad "Volodarski" ja "Artem", kaubaaurikud "Everitš" ja "Järvamaa". Rasket vigastatud transportlaev "Luga" pükseeriti Vaindlo saare juurde, kuhu anti maale laeva reisirajad ja meeskond.

Halbameenustava asjaoluna selgus veel, et miinitraaleritel polnud enam traale, kuna miinide alalist plahvatused traalides olid need purustanud.

Kiliresti saabus videvik. Hukkuvate ja põlevate laevade siluettid joonistusid teravalt tulekahjude foonil. Läänest ja idast kostusid aegajalt plahvatused. Tohtud tule-sambad ja suitsuajad viskusid laotuse poole kord siit, kord sealt, kuulutades ütle laevade hukku ja upumist. Laevaurude vahel ujusid inimesed. Kantrid õngitsesid neid välja ja toimetasid läheduses asuvatele laevadele. Pimeduse tulekuga suurenes ka miinidele sattumise oht, kuna meri näis tihedalt olevat kaetud nendega ja nad ujusid nagu klibid supis, "kirjeldab Atshkassov.

Admiral Pantelejev andis selle-tõttu käsu laevade ankrule jäämiskes. Sageli hüppasid madrused vette, et ujudes püüda miine laevast eemale juhtida.

Punalaevastik kaotas Juminda miiniväljal 16 üksust ja transport-laevastikust 34 laeva. Tallinnast evakueeritud sõduritest ja erakisku-

test hukkus 4767 inimest, s.t. üks viiendik. Jürg Meisleri andmetel olnud kaotused vähemad.

V. I. Atshkassov süüdistab suure otsekohesusega Punalipulise Baltimere laevastiku kõrgemat juhtkonda lohakuses, organiseerimisvõime-tuses ning saamatuses.

Atshkassov jutustab ka ühe ku-riooosumi. Juulis 1941 jäi ristleja "Kirov" kos kergemate üksustega Liivi lahe, et häärida saksaste meretrans-porte. Sattusid saksa sõõstpommi-tajate pidevate rünnakute objek-tiks ja saades mitu rasket taba-must võõri, osutus vajalikuks "Ki-rov" Liivi lahest väljatoomine. Kuid "Kirov" istus sügavamalt, kui seda oli Suure Väina sõiduvee sügavus — 6 meetrit. "Kirovi" sü-vis oli aga 6,5 meetrit.

Et väärtuslikku laeva päästa (irbe väina kaudu osutus see saks merejõudude valvuse tõttu võima-tuks — ka olid "Kirovi" masinad lennupommitiste tabamuste tõttu saanud vigastada ega suutnud enam arenada vajaliku kiirust), astuti Suurt Väina saksaste pidevate õhurünnakute all sündimata. Viimaks pääses "Kirov" silski läbi — kiilu alla oli jäänud vaid 20 sm vett! — ja toodi püksiri sillepi Tallinna saarvõõriga. Kroonlin-na jüdes arvati "Kirovi" rivist välja ja espadistides operatsiooni-de ja enam mingit osa ei mänge-inud. (EPL/JR).

"Karu-pere" väljasõit

Hundutegevus käigus

Karu lipkonna hundusid-hellakesi väljasõidul Väsysse lip-konna uue maja ees.

Laupäeval 30. septembril korraldas Karu lipkond väljasõidu Storkholmist 20 km põhja pool asuvasse Väsysse, kus lipkonnal on õnnestunud lürida endine sõjaväe barakk. Hoone on üldiselt heas korras, väljaarvatud hulk katki "kõrvalt". Skaudid ja gaidid loodavad oma tööpanuse ja vanemate abiga selle vähehaaval endile ostarbekohase ja hubase "koopa" ehitada.

Väljasõit oli peamiselt mõeldud hundude ja hellakese vanematele informatsiooni andmiseks. Gaidid olid katnud kohvila, mille ümber istudes lastevanemad kuulsid skau-dijubi Harry Sepa ja hundujubi Ju-ta Lepiku ettekandeid.

Noored, kes huvitatud hellakese

— hundude tegevusest ja nende vanemad saavad lähemat informatsiooni Jüta Lepikut tel. 06/68 18 23.

Koondused esialgu igal teisipäeval ja kolmapäeval peale kooli (kahes grupis) korp. Sakala ruumes Grevtu-regatan 35, 3 tr.

RAAMATURIIL

MÄLESTUSRAAMAT

Eesti Päevade mälestusraamat il-mub 1973 alguses ja peaks kavaka-haseit olema eelteilijalt käes Väna-riigi aastapäevaks. Eelteilimise hind on 5 dollarit, lisandub 50 senti pa-kendi- ja saateludeks. Rootsi ra-has 27.-. Pärast ilumist on hind 40.-. Viimaseks eelteilimise tähtpäe-vaks on 15. det. 1972.

Tellijmisi võtavad vastu Eesti Kul-tuuri Koonid, Walling, 32, 111 24 Stockholm, REE — Sandhamng. 1, 115 40 Stockholm, Eesti Komitee — Drottning, 85, 111 60 Stockholm, Ees-ti Rahvusnõukogu — Arsenalg. 1, 111 47 Stockholm.

Postiteel saab raamatut tellida, makstes raha ja märkides postigro

talongile "UEP album" järgmistele postigrodele: 130 20-3 Lend Läände, Danderyd või 55 36 70-1 Eternas Representation i Sverige, Stockholm.

Liikumisi läbi raudeesriide

Okupatsiooninfo järele said loa ja külastasid Rootsiit Maie Vendia Järvakandist, Evi Laiger Kolga-Ab-last, Joosep Rommelgas Kolga-Ab-last, Endla Rõõpild Harjumaalt, Lauri Mets Toomalt Jõgeva lähedal abikaasaga ja Livia Metsaga.

Nagu selgub on Tallinnas külas Landskronas eluneb end. metodisti õpetaja Eduard Raud ja tema abi-kasas Sofia, keda on intervjueritud propagandialehes "Kodumaa" ja kelle jutust selgub, et nad on Tallinna läinud "tasuta artisti saama". Va-nakese juut näib olevat adreesseritud end. Sõrve elanikele Saaremaal ja ta jutustab sõrvelaste vintusustist, "keda hitlerlased Saksamaale veda-sid".

Leinateateid

Burnleys Inglismaal, suri 8. septem-bri Elise-MAGDALENA Truumann, sünd. 19. augustil 1897 Kärdis, Hiiumaal.

Heidelbergis, Saksamaal, suri 11. septembril Ernst Alas, sünd. 3. jaanuaril 1904 Viruveres.

Tallinnas suri 15. juunil Vilhelmi-ne Põldoja (Feldbach), n-na Schub-be, sünd. 27. septembril 1896 Narvas.

Ludwigsburgis, Saksamaal, suri 1. oktoobril Eduard Laas, sünd. 10. mail 1902 Saaremaal.

Berchtesgadeni Insula vanadekodus Saksamaal suri 20. augustil Bertha

Rahutused Ukrainas

Hilinenult on läände saabunud teateid Ukrainas, Unjepröderzhine-ks, juuni lõpul toimunud mäs-sust, mis lõppend teadmata auru laiskute surmaga tulistamiste taga-järjel. Linn, kus mässe aset leidis, on Venemaa peediktaator Brezh-nevi kodulinnaks. Sündmusest ei ole ühtki sõna Vene lehtedes il-munud.

Läände saabunud informatsioon kõneleb, et 25. juunil arreteeritud märgitud linna miilitis kolm joobnud isikut, paigutades need kaitsemei-seks ruumi, kus olud ka tulvõlvat vedelikuks. Üks kinnipeetust süüda-nud siis kompartei kohaliku kesk-komitee maja ette, tunginud ruumi-desse, kus purustatud mõõbel ja ta-hetud süüdata ka maja. Sissetung õnnestunud pärast mitmeid katseid ka miilitisavalitsuse hoonesse, milli-ne rüüstatud täielikult.

Teade juhtunust levinud linnas kiia-resti ja varsti olnud miilitisavalitsuse hoone ees ähvardava hoiakuga suur rahvahulk. Alganud kallaletungid miilitisameestele. Varsti levinud ra-hurumise ka teistes linnasadesse. Mitmetuhandelise kogu inimesi siir-dunud siis kompartei kohaliku kesk-komitee maja ette, tunginud ruumi-desse, kus purustatud mõõbel ja ta-hetud süüdata ka maja. Sissetung õnnestunud pärast mitmeid katseid ka miilitisavalitsuse hoonesse, milli-ne rüüstatud täielikult.

Järjest ulatuslikumaks muutuva, mäsüks arenenud rahutuste maha-surmiseks kutsunud võimud välja sõjaväe, kes avanud rahvahulkadele tule. Tulemuseks olnud mäsajate põgenemine, jättes tänavale tullista-misel surmasaanud.

Tamm, sünd. 9. novembril 1891 Tar-tumaa.

Bielefeldis, Saksamaal, suri 22. juu-nil Arnold Einmann, sünd. 24. aprillil 1919 Kunda.

Meningingens, Saksamaal, suri 2. augustil Maria Ozolins, sünd. 3. juu-nil 1892 Rakveres.

Lundi ja Malmö Eesti Täienduskoolide õpilasi ja õpetajaid. Esimeses reas vasakult: Mikaela Peetre, Lena Kriisa, Peeter Tundo Jan Kivimets, Jakob Opi Peetre, Mart Klaar. Teises reas, vasakult: Kooli juhataja Eha Põhl, Hannes Mathiesen, Anders Asu, Anne Tundo, Leili Laanemets, Maria Sundberg, Heli-Ann Klaar, Eeva Merike Kangro, Margit Tundo, Mari Nõmm.

KARINI kroonika:

Nixoni-kampaania vastuvõtul

LOS ANGELES (EPL) — SIIN TOIMUS MAHEDAL SSIGISÖHTUL (25 kraadi C), reedel 6. oktoobril Ambassador Hotellis Wilshire Bulvaaril, mis on siinne elegantne Viies Avenüü, n.n. "Presidential Campaign Reception" (President Nixoni muusikalise Kampaania vastuvõtt) Los Angelesi vähemusrahvusrühmadele. Lüksuslikust hõlma antreest sisse astudes vajub kõrge katusaga ühtlase pehme paksu lillmastriga punasest samestist vaipa.

Peeglid, moodsad lühtrid, millest mõned on õigemini tardenud jäällistest "kosed" laest pörandani, elegantse sügisriitusega vaateaknad. Ja see on sama hotell, kus suvel 1968 lasti maha kadunud president John Kennedy vend Bobby Kennedy noore fanaatilise süüriaalse Shirani poolt.

Vastuvõtu korraldajast ligi 500-le inimesele on üks energilisemaid isiksusi 37 — aastane eestlane Arne Kalm, iseseisev ja andekas ärimees, kes kogu oma vaba aja pühendab sisepoliitkale nihiasti ameeriklaste kui ka minoriteetide poolel.

Temal on tänavau koguni kaaks ametit: Vabariiklase partei Kalifornia osariigi rahvusrühmade komitee esimees ja president Nixoni tagasiavaldamise kampaania rahvusrühmade komitee abiesimees. Ta on rahulik, aga sütitav kõnemees ja väga osav organisatsioon, kes juba vastuvõttu järgneval hommikul istus lennukisse, et osa võtta Nixoni valimiskampaania üritustest San Franciscos.

Tõne väsimatu Nixoni supporter s'lin on põline Kalifornia eestlane Bernhard Nurmisen, eesti seltskondliku elu "grand old man", kelle äsja 65. sünnipäeva õnnitajate hulgas olid pikimate telegrammidega ka president Nixon, abipresident Spiro Agnew, siinne kuberner Ronald Reagan ja Los Angelesi linnapea Sam Yorty. Nurmisen kes jõe ja nõuga on ikka aidanud siia saabunud uustulnukaid-kaasmatlasi, nihiasti enne kui pärast teist maailmasõda, elab siin juba 42 aastat ja on tänava Lõuna-Kalifornia Nixoni Kampaania juhataja vähemusrahvustele osas.

Nagu kõik Ameerikas, on ka valimiskampaania põhjalikult organiseeritud, võiks võhikuna öelda, et isegi pealtmehes üloorganisatsioonid.

Vabatahtlikult toimetavate jõudetundide valijate registreerimist ei kasvatatakse õpilased. Ühte niisugust vabariiklast ja kuldauud kohtasid eesti tuttava pool laupäeva õhtul, kes meile vaimustusega kaela langes,

kui kuulis, et oleme suured kommunismi vastased. Pleekinud jeanspükses 16-aastane tüdruk käis nimekirjades ja registreerimislistetega korterist korterisse, otsides "kadunud lambaid" ning õhutades üksiküksikuid kodanikke oma kohust täitma Nixoni kasuks.

Ambassador-hotelli üks suur ballisaal oli reede õhtul kirevate minoriteetide gruppide päralt, kes istusid suurte ümmarguste laudade taga seltskondade ja rahvuste viisi, valged-punased-sinised õhupallid hõljuimas tootikorjudeil.

Siin on täna koos 14 minoriteeti: bulgaarlased, valgevenelased, hiinlased, kroaadid, kuubalased, eestlased, filipiinlased, kaks'lased, ungarlased, itaallased, korealased, leedulased, poolakad, slovakkid, aga millelegipärast mõie lätelased. Igatahes ei mainitud neid mitte üks üksiku rahvusrühma laudkonna esitllemisel.

Suurel laual on segamini hunnikus metallprosse "Estonians for President Nixon", "Hungarians for President Nixon", jne. Kulub tükk aega enne kui sellest tõuhavohust leiame oma rahvusrühma-prossid.

Saali seintel on suured varvtrükkid Nixoni-portreed ja kimbus õhupallid Laval mikrofoniga kõnepuldust paremal suurt kaetud õlimaal, mille ungarlase rahvusrühm on annetanud president Nixoni-le ja tema perekonnale.

Pärast mitme rahvusrühma esindajate kõnesid, kellest pikemalt kampaania tähtsusest rääkisid Arne Kalm ja poola esindaja Dr. William Danovsky, tutvustati lavalt hallipäiset aristokraatliku välimusega, 58-aastast ungari kunstnikku Ferenc Daday'd, kellel kuus aastat, et lõpule viia suurt seinamaali Nixoni noore Kongressi delegaadina ungari põgenike keskel piirirajades Austria kallas Andau sügisel 1956. Tornpilvedes taevast tagaplaanil ja lõhki karistatud, ent uljalt lehviv ungari lipp, sümboliseerivad jõuliselt hõimurahva traagilist saatust toll verisel oktoobrikuul 16. aastat tagasi, mil lääne suurvõimud kindlasti oleksid saanud rõhkeim vappa ungari rahva heakskihtu...

Kui kaine pealtvaataja ja siinseis ühtekoonas "kontyööras" tunduvad mulle nii mõnedki filistustest sätendavad kõned ülekõrgelena; siis aga chmatana ja mõiten, et kas "punases Röösis" nii kaua elades ole olen ka juba — ei, taevast hoidku, see siin on ju nii lõbus ja tore ja pidulik ühtekokku!

Meeldib un ameeriklaste ja nende-aga koos ka uus-ameeriklaste poolt omaks võetud kõnne austada oma

riigilippu piduliku töötuse andmisega parem käsi südamele... Siis laudak-see hünni, mis on nii raske ja keeruliselt kõrge viisiga, et ainult treenitud häälega lauljad sellega hakkama saavad. Alles hiljuti lugensid ühest kohalikust ajalehest kriitikat liiga keerulise riigihünni arvel ja selle soovitud asendamist mõne lihtsama, aga Ameerikat süüsi ülistava lauluga. Mõlen endemsi kui mitu hünni ma üks elutaja jooksul senini olen pidanud laulma ja missugustest oludes... Ja neid tuleb pooltoisin.

Vaheajal müüvad agarad ungarlased värvitrikkide postkaarte äsja presidentidele annetatud õhmaalist. Rahad lähevad heakstegevaks ostiarbeks. Meile pakutakse "Partei poolt" kotteel-suupisteid kuna jookide eest hoolitsevad me laua kavaleerid. Siis algavad rahvatantsud kõrvalkustavast muusika saatel heilindilt. Eriti kriiskavad on kõrvadele hüina ja koera meile arusaamatu eksotilise muusika helid. Aga nende rahvusrühmade viiksesid ja graatsilised tütarlapsed teevad ka amatööridena oma rahvatantsule au. Eriti ilusad on Lõuna-Korea tüdrukute pastellvärves pikad rüüd, mis mõjuvad aga rõhkem stiliseeritud rahvariidenä kui ehtsa kostüümina. Eesti kohalik rahvatantsu trupp on väike, aga hoogne, kandes ette Virve Lillepuu juhtimisel "Viru polka", "Raksi Jaagu" ja "Pulmalusti", mis tegelikult on vana tuntud "Hiir hüppas, kass kargas" viisi! Kahjuks on meie tantsilad viimaste esinejate seas kui paljud saalist juba hakkavad lahkuma.

KARIN

Los Angelesi presidenti-kampaania tegeisai. Vasakult Art Snyder, kes esindab kohaliku linnavalitsust, eesti esindaja Bernhard Nurmisen, leedu esindaja Cernauskas ja eesti esindaja Arne Kalm ja mag.phil. Valter Niius (autori foto).

Lundi ja Malmö täienduskoolid ühises tegevuses

MALMÖ (EPL) — Märkimisväärne sündmus Lõuna-Rootsi eestlaste elus leidis aset 26. septembril Malmös. Ainsad piirkonnas veel alles jäänud täienduskoolid, Eesti Täienduskoolid Lundi ja Malmös alustasid sel päeval oma sügise tegevusega Österportskola ruumides Malmös. Sündmus oli märkimisväärne, kuna esmakordselt asuti õppetööle ühe katuse all, samal ajal ja samades ruumides.

Koolitöö alguse tähistamiseks oli peale õpilaste ja õpetajate kokku tulnud ka mitmeid lastevanemaid ja noortesõpru. Kokkuvõetult tervitas linnade koolitoimkondade nimel Rein Asu ja peale koolijuhataja pr. Eha Põhli sõnavõttu lõpetati kooli avamistalitus Eesti hümniga.

Õppetööd alustati kolmes grupis neljateistkümnepäevase. Peale kooli juhataja tegevsevad sügisesemestril õppejõududest Eeva-Merike Kangro ja Mari Nõmm.

Jutuajamisel avaldasid nii kooli juhataja pr. Põhl kui ka koolitoimkondade esindajad Harald Viirsalu Lundist ja Rein Asu Malmöst lootust, et õppegevuse ja õpilaste koostööd ühiseks tegevuseks on kasuks nii koolitööle kui ka sellest osavõtjatele. Seda eriti, kuna suurem õpilaste arv võimaldab milimeeskisemat ja vanusegruppidele paremini kohandatud õppegevust.

Mõlemale koolile tööd on viimasel ajal tugevasti kannatanud õpilaste vähesuse all, mistõttu on olnud raske koostada ühtlase tasemega õppegrupe — klasse. Rõõmustav oli seekord õpilaste hulgas näha ka mitmeid eesti keele õppust alustavaid ja keelt vaevalt mõistvaid noori ja üht täiskasvanudki õpilast.

Suuremaks probleemiks on praegu peale ruumide ja majandusküsimuste suured vahemaad ja sellega seoses olevad raskused õpilaste transpordiga Lundist Malmöse. See lahendatakse esialgu Lundis elavate õpetajate kaasabil, kes õpilased oma eraautodes Lundist Malmöse kooli toovad. Olgu see toodud väikeseks näiteks selle kohta, milliste raskustega eesti täienduskoolid tihti peavad tegevestma, kuid kuidas see tegevus tänu õpilaste, nende vanemate ja õpetajate jõnile ja eneseohverdusele siiski läbi viiakse.

Klassiruumid õppegevuseks on Malmös üritatud linna koolide valitsuseit koolimajas, kus eesti täienduskool tegetes juba paguluse algastail. Õpetajate tasu tuleb nagu teistski eesti täienduskoolide koolide ülemvalitsuseit Eesti Komitee vahendusel.

Korraldajate lootuseks on, et veel teistski eesti keelt enam või vähem või hoopiski mitte valdavaid koolilasi kooliga liituvad. See üleskute hõlmab kõiki piirkonnas asuvaid eesti päritoluga noori. Koolitöö toimub üks kord nädalas teisipäeviti algusega kell 17.30 ja lõppeb kell 19.00. Eelkoolilastele toimub Lundis mänguring, milline samuti käib koos üks kord nädalas kesknädalati. Mõlemise kohta on võimalik juurde tulla igal ajal ka peale kooliaasta alustamist.

Lühiteated Ameerikast

● Senat võitis vastu seaduse, mille põhjal võttis mehed ja naised sõttaiklindustuse pensionile minna juba 60-a. vanuses ja lesknaised 55 aastaseit. Otsus vajab aga kinnitust ka Esindajatekojal, kus on oodatu vastuseisu.

● USA niuhinangid tõusid kõrgemale kui kunagi varem 1963. a. saadik, kui et farmerid saavad nisu eest 15 prots. rohkem kui eelmisel aastal. Hinnatõusu põhjuseks on nisu ostmine N. Vene poolt, kes ostis ära ühe-neijandiku USA aastastest nisuasagist.

● New Yorgis toimunud kohalike hiinlaste meeleavaldused Puna-Hiina vastu. 1000 meeleavaldajat pildus lendlehti UN-i koostekussaalil ja 200 hiinlast pildus hiljem N. Vene saatkonna hoone aknad ka namunadega, 7 politseiniku sai vigastada, 2 meeleavaldajat arreteeriti.

● President R. Nixon kinnitas oma kõnes, et ta ei muuda oma seisukohta sõjaväeteenistusest kõrvalhoidjate ja väicpõskute küsimuses: ta ei anna neile amnestiat, vaid nad peavad kandma teenitud karistuse.

● Väliministerium kchtestas rangelt kitsendusel välismaalaste sissesõiduks USA-sse UN-i täiskõne koostekule kestvusel, et vältida võimalusi terroriakide korraldamiseks välisdiplomaatide vastu. Kitsendused viisade väljandamisel kestavad kuni 1. jaanuarini 1973 ja rangelt kontrollitakse ka ainult läbisõiduks viisa taotlejaid.

Kaks luuletajat ärkamise ja järelärkamise ajastust

LUND (EPL) — Eesti Teadusliku Seltsi Lõuna-Rootsi Osakonna tegevuse 25. aastapäeva tähistamisel Lundis esines kirjanduslikul sümposiumil Grand Hotellis kirjanik ja luuletaja Bernard Kangro ülevaatliku ettekandega kahest eesti vanemast luuletajast: Ado Reinvaldist, kui ärkamisaja tüüpilisest kujust ja Karl Eduard Söödist, kui järelärkamisaja esindajast. Ado Reinvaldi sünnist möödub käesoleval aastal 125 aastat ja Karl Eduard Söödi sünnist 110 aastat. Toome järgnevalt kokkuvõttes Bernard Kangro ettekande.

Ado Reinvald sündis 3. det. 1847. a. Viljandimaal, Uue Tännasilma (Uusna) vallas, ja kasvas üles Tarvastu vallas Ilissa talus, olles 20-aastaselt peremeheks. Talu müüdi aga oksjonil ja peale mõnda aastat kohavahetust asus ta 1908. a. Elva lähedale, Kulbilohu pöpsikülla, madalasse majakesse, mille osts päriseks ja elas seal kuni surmani 8. veebr. 1922 a.

Ado Reinvald oli ärkamisaja isamaalase prototüüp: sündinud metsanurgas, üheskõrvalt loodusrõõps, juba varakult tööpois, väheke kooliharidusega, väheste võimalustega ja luuletaja Jumala armust. Ta oli omaaegne Karl Robert Jakobsoni pooldaja, Kreutzwaldi ja Koidula austaja ning mõjulane ja luuletaja, kelle värsse meie veel tänapäeval laulame: "Kuldannake!", "Mats alati on tubli mees" jt. Ado Reinvald oli omaaia mees omal kohal. Arvestades maha väljendusvahendite omaaegse taseme, oleme harastud tema luulele ja ta "Kuldannake" lauldes ehk elamogi läbi mingit poeetilist elamust, romantilist kaugele püüdmist. Igatsus kaugele järele oli ärkamisajal sümboolselt seotud rahvusliku iseloomi, nii arglikult ja peidetult, allegooriliselt käsitletud iseseisvuse

mõttega paaris. Selleaegne Reinvald ja teiste isamaalaste iseloomustab niisilgi ühtlasi sama inimlik põhihoiak ja püüdlus, mis hiljemgi inspeereis eesti luuletajaid ja kandis nende igalsusi.

Reinvaldi loodus- ja isamaaluule, mis sai alguse ta esimeses värskogus "Villandi Laulik", ilmus trükitist 100 aastat tagasi. Sellele järgnes veel mitu vihikut sama pealkirja all kuni 1880. a. siis veel paar teist luuleraamatukest ja kogutud ning valitud laulud (viimane posthuumselt 1924. a.). Lisaks ilmusid mõned jutud, üks näidendi katse ja näidukid Märt Jänesse meie vanemale põlvkonda nii tuttavat kalendris Lõuna-Eestis. Toode, mis ei olnud suar. Sellest on avaldatud luuleantoloogias mõnikümne. Tema luule populaarsed viisid on neid vahet kõige rohkem alal hoidnud.

Reinvald, kes oli alguses tegelik põllumees, valla asjadeajaja ja hiljem valmistis külameestele palvekirju, paljude omaaegsete suursutega kirjavahetuses olev, seltskondlikult liikuv iseloom, ei olnud ei norutaja ega unistaja. Ta luule on kaime ega satu liigse optimisismi. Ta sulg võis oma võitlustuhinas ja oma tuntu

nalja-kandle laadis kirjutada küll: "Kas sina, tõbras, parunit ei enam tunda taha? Või on sul munad mütsi sees, et müts ei votab maha".

Eesti keele kiituseks ja äralangejate manitsuseks kirjutatud luuletus on olse tänapäevane oma tootlusest: "Kui kuninglikult kõlab mu ema kodukeel!" Ja selle tundega laetud lõpuvärs: "Ja nagu manitseks ta mind seal haa põhjast veel: laps, pea ehiks surmani su ema kodukeel!"

Ado Reinvaldi luulepärandi paremik on huvitav ja on püsinud mõningal määral siiski tänapäevani.

Ado Reinvaldist 15 aastat noorem Karl Eduard Sööt on teise, järelärkamisajastu mees, teiste veneite ja viisidega ja teistsuguse saatusega, kuigi neil ei puudu ka ühisjooni. Ka Sööt põlvneb põlisest talu- ja perekoost. Ta sündis Tartu vallas, Lohkva külas 26. det. 1862. a. 7-likmelise pere vanima lapsena ja kasvas üles kümnekond kilomeetrit Tartust Ilmatasale soode suunas Kurvitsa õlgatusega majas. Ka tema teadvuses ja luules kajastub eesti talu nagu Reinvaldil ta ilissa. Ka Sööt saab koolihariduse Tartus, sekka seminari algkoolis ja vene kreisikoolis. Ta on valla kirjutaja ja sealt Grenzsteini ajalehe "Oleviku" toimetajaks ning raamatupidaja. 1893. a. asutab ta ise kirjastuse, triikikoja ja raamatukaupluse, milliseid hooldas kuni 1914. aastani. Seejärel on ta majamomanik Tartus, Tähtvere tänavas.

Sööt oli tegev ka Tartu eesti elu kõigil aladel. Ta oli "Vanemuise" teatri hoone ehituslootkonnas, Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näituste korraldamise komisjonis, Eesti Kirjanduse Seltsis, Eesti Rahva Muuseumi asutajal ja kansaaloja juhatuses. Ilma temata nagu ei toimunud Tartus midagi eesti elu aladel.

Karl Eduard Sööt tuli kirjandusse 80-ndate aastate algul. Ta esmikkoogu "Aasa öied" ilmus 1890. a. Kolm aastat hiljem järgneb "Rõõm ja mure", Söödi tööline läbimurde ja siis kogud "Saatus" ja "Mälestused ja lootused" sajandi vahetusel ja vähe uueaegne vaimus. Uus loomingujäre järgnes 1910. a. kuni surmani.

Söödi luules näeme Heinrich Heine laadis armustaluse, vähe naljalietvaid (ait. "Aage taga, võtke kinni..."), elegeilisi, hiljem nukraidki, talupoeglikult lihtsaid ning idüllilisi koduluule ja elegeilisi isamaaluule. Näiteks: "Eile tuli naabri-Juku meile oma õega. Tema õde imehästi mõis- talu malet mängida." või "Ma kõnnin hilisel õhtul veel üksinda metsale, ja kaugele noorse raale veel tagasi mõlema mu meel". Samuti: "Need on lillerikas vaimu, mängumuru, karjate, kauge õnn, mis läbi udu virvendab veel hingesse".

Lootusrikkamale seisukohale jõuab Sööt siiski rahu elu juu tunnetuse kaudu. Koos Anna Haavaga kannavad nad sajandivahetuse eesti luulet. Ta tähtsus on uute tundete tootmine luulesse, uue ainekist avastamine. Elegeilise romantikuna juba realistlikkude sugemetega seisab ta uue aja väraval. Heilhoointe Mart Saare ja Kapi ja teiste viisid aitavad ka Söödi sõnadel püsida tänapäevani, jt. Ka Söödi teine loomingupeerood liigub eesti luule varumusse. 1937. a. imas temalt veel luuletuskogu "Kuusiküsi õu". Selles leidub ka ballade, mida ta ka varemini oli harastanud. Olgu sellega tutvumiseks paar stroofi luuletusest "Unund hoone": "Mõtted rühmuvad su ruumes rambasrased lõka lummas, taandumata tares tummas. Need on sõnadeta suud, kodukäigad kohatunud." Nagu näeme, kõlab see üsna moodsalt. Ja see ei olegi enam nii väga kaugele meist. (EPL/OV).

Karl Eduard Sööt oma sõjas purustatud maja varemetel a. 1911 Tartus. Bernard Kangro ettekannet pidamas. Temast vasakult: kirjanikud Herbert Salu ja Arvo Mägi, paremal ETS-i Lõuna-Rootsi Osakonna esimees dr. jur. Artur Taska. (Foto Jaan Reinbach).

Veijo Meri sai Aleksis Kivi kirjandusauhinna

HELSINGI (EPL) — Käesoleval aasta on Soomes Aleksis Kivi mälestusastat: 100 aastat on möödunud soome suurkirjaniku surmast. Aastal 1936 moodustati Aleksis Kivi Sihtkapital, millest jagati iga aasta auhindu kirjanikele. Esimese auhinna sai samal aastal Otto Manninen.

A. 1968 tehti sihtkapitali põhikirja muudatus. Sellest ajast antakse auhindu iga kolme aasta tagant. Esimesena sai auhinna pärast põhikirja muudatust a. 1970 Veikko Huovinen. Kuuekümmend aastat said auhindu: Väinö Linna (1960), Eeva Liisa Manner (1961), Juha Mannerkorpi (1962), Arvo Turtiainen (1963), Matti Hälli (1964), Eila Pennanen (1965), Paavo Haavikko (1966), Eeva Joenpelto (1967) ja Elina Vaara (1968).

Mõned nendest, nagu Linna, Hälli,

Joenpelto ja Vaara peaksid olema ka eestlastele tõlgete kaudu tuntud, Elina Vaara varasemast ajast tema Eestis märgitud näendendite kaudu.

Käesoleval aastal, ja just neil päevil, anti 1972. a. auhind Aleksis Kivi Sihtkapitalist kirjanik Veijo Merile. Auhinna suurus on 4000 Smr.

Aamulehti kirjutab, et auhinna-juhüri otsus oli üksmeelse. Oeldakse et Veijo Mere kogu senine toodang täidab need kunstilise kõrgtaseme nõuded, mis sihtkapitali põhikirja järgi on tunnustatavad. Tema toodang ühendab erilisel viisil nii romaani- kui näitekirjanikkuda. Tähelepanu on kinnitatud ka Veijo Mere tegevusele novellistina ja võetud eriti arvesse tema uus märkimisväärne novellikogu "Leiri". Zhüri esimehena toimis prof. Lauri Viljanen ja sekretärina mag. Urpo Vento Soome Kirjanduse Seltsist.

"Ei ole sugugi imestatav, et Veijo Meri sai auhinna," kirjutab Erkkä Lehtola m.h. Aamulehtis. "Ta on kirjanik, kes on võimaline suverään-selt valitsenuna vahendide nii proosa kui drama alal ja kes on samal ajal lähenud need kahe ala üksteisele rohkem kui ükski teine kaasaajane soome kirjanik. See suhtes on Mere toodang kõigiti võrdlusuäärne Aleksis Kivi teostiga." Merel — nagu varem kilvigi — on need kirjanduse eri tahud samaväärseid, ja ka Mere tekst on lihtsiline.

"Leiri" (Laager) kohta ütles Erkkä Lehtola teisel:

"Meri on, kui soome kirjanikke Janis Lusia, maailma parim odasheitja. Tema novellid on nagu odalenud, hästi suunitedud, mõõdetud, liustati tõmmatud ja kandvad. Lendavad kaugele. Jalgade-töö, see novelli liiklustegevus, on kiire ja tõhus."

(EPL/MR)

Lundi haigla günekoloogia ja obstetrika erik. Anna Uemarsstiks nimetatil Madis Mägist.

Ökumeeniline jumalateenistus Stockholmis

Möödunud aastal lõpetati Sisse-rännuvallitsuse korraldusel uurimus Rootsis tegutsevate sisse-rändajate kirikutest kohta. Selgus, et neid on päris suures ulatuses olemas. Ka leiiti, et nelle tuleks osutada tähelepanu laia avalikkuse ees. Nii hakati pidama ökumeenilisi jumalateenistusi.

Tänavu peeti esimese sellekohane jumalateenistus internatsionaalse palvenäidatise puhul jaanuaris Stockholmis Stockyrkas. Seal leidis päris suurt tähelepanu. Teine ökumeeniline jumalateenistus peeti nelipühil, mida näidati koguni Rootsi TV-s. Kolmas ökumeeniline jumalateenistus toimus eeloleval pühapäeval, 22. oktoobril kell 15.00 St. Görani kirikus samanimelise haigla juures Frid-hemspälini läheduses.

Eestlastest astuvad esile ühel viiel teisel viisil pastor Oskar Loggna, ülempreester Arbo Nael, õpetaja Karl Kool ja peapiiskop Konrad Veem, kuna alt Koidu Venter laulab kaasa laulu. Stockholmis koguduse jumalateenistus Jakob kirikus jääb sel põhjusel ära ja palvelisi palutakse tulla St. Görani kirikusse. Elav osavõtt on meie endi huvides.

NOORTEKÜSIMUS STOCKHOLMI PK-s

Stockholmi põllumeestekogu arutas noorte küsimust. Algatejaks oli Taebila maanoorte vanem A. Põldmaa, H. skp. Esinduse ruumides. Kuidas oli küsimus maanoorte osas lahendatud Vabas Eestis?

Saaremaalt see liikumine algas 1927. H. Ostavelli initsiatiivil. Saaremaal ta ka lõppes, kui 1940. a. suvipäeva peokõnelaja min. Jürimaa pidi kõne katkestama, et kiiresti Tallinna sõtta saatsilikuil raskeid lööke vastu võtma.

Üle maa tegutses 1200 ringi 10 000 liikmega. Siht oli selge. Kodu tule üles ehitada. Kultuurne, euroopaliku tasemele kodu. Selles kodus elagu terve, rõõmus, töökas ja edasipüüdlik rahvas. Lagunenud urtsik koos poosivaimuga kadugu. Teooriusest päritud küüris selg sirguu.

Sihi saavutamiseks oli kõige peat vaja haridust. Täis said ja üle ääre ajasid kõik koolid ning kursused. Ülikool kaasa arvatud. Tekkis ka väärnähted. Värvimütsidega rapirikandjad ei tahtnud "neetud taluga" tegemist teha. Vesivõdu siiski kadusid varsti ja, tarvitades moodust väljendust, roheline laine valutas maa. Tiitluga haritlased leidsid tee tagasi kodutalu ja avastasid seal varsti ka majanduslikul võimalused. Tõmbasid noorte massi kaasa ja panid tuband pead nuputama, kuidas oma kodus nii materjalset, kui ka vaimset elujärge tõsta. Kui plaanid valmis, panti kiied külge. Vaba aega ei olnud pühapäevadelgi, rääkimata puhkusest.

Keskse juhid kerkisid esile. Agr. Ekbaum koostas ülemaalse kava. Ruut Pagland juhtis peseketräina jooksvat tööd. I. Torma külla toimetas "Tõusvat noortest". Kaasa löid min. J. Hülneron, E.

Põllum. Keskseltsi, Põllutöökoja ja paljud teised tegelased.

Politiitkat maanoorte org-ides ei tehtud. See tähendab, poliitilist mustapese pesemist. Küll aga iseteadvuse ja iseseisvuse kasvatamist ning kosutamist.

Leira: Olin isiklikult maanoorte kurva lõpu juures. Lipp koos lootutega peideti ja toodi kaasa vähesse maailma.

Jah, võrreldagu seda pilti noorusest tänapäevasega, Stockholmist. Purustatakse, rõõvitakse, lõhutakse. Karjutakse mõttetult ja kantakse plakatide lausetega, mis suunavad ette hukatusse. Kus on positiivne ülesehitav noortele?

Rooman: Einoh, TV-s oli, et min. Geijer on ka kõnindud keskklimas ja sõitnud metrooga, aga keegi pole kallale tulnud.

Leis: Kasvatust kodus, kasvatust koolis ja dissipliini on vaja. Ei tohi last omapäe lahti lasta. Ta võib kae tule põletada või kogemata vette kukkuda. Võib hakata narikootikat tarvitama; võib hulluks ka minna.

Punsepp: Rootsis saabudes kuulsin järgmise ütelse: Jah, ilm on halb. Saad, tuul ja külm. Kõik kaebavad, aga keegi ei tee midagi ära asja parandamiseks.

Ka tänapäeva eestl nooruse üle nuristatakse, aga keegi ei ütle, mis tuleks teha. Kas me ei võtaks järgmise kokkutelekute kava just selle küsimuse. Lööks oma targad pead kokku ja algaks juba järgmise! kokkutelekul 25. okt. kell 1800 Esinduses, Sandhamns 1.

● Inglismaad külastasid New Yorgi Eesti Hariduseltsi asjaajaja Johanna Kase ja tema tütar Eeva-Mai Franz.

Noori rohkem kui kunagi enne Nende probleemidest-muredest

Tänapäeva maailma iseloomustab noorte arvu sensatsiooniline kasv. Näiteks on — UNESCO andmel — praegu pooled maakera elanikest alla 25 aastat vanad. Mõnel maal on noori 60 prots. rahvastikust. Inimkond ei ole veel kunagi olnud nii noor kui kaasaajal. Selle tõttu on ka noored paljude teaduste: demograafia, sotsioloogia, pedagoogika, psühholoogia, esteetika, õigus- ja majanduseaduse huviobjektiks. Seejuures koondab igalüks neist teadustest nooriprobleeme tundma õppides tähelepanu kasvava põlvkonna peamistele huvidele.

Noored on tänapäeva ühiskonnas kõigi sotsiaalsete funktsioonide aktiivsed kandjad. Eriti sõltub nende väimsetest väärtustest suuresti tehnika ja kultuuri areng.

Selles osas esitatakse sageli küsimus: kas noortel on küllaldaselt vastutustunnet. Kas nad mõistavad, et sotsiaalse edu kindlustab vabadus ja demokraatia? Neid noorte probleeme arutatakse juba küllalt sageli mitmesugustel kongressidel ja konverentsidel. Selle erilise huvi noorte vastu tingib ennekõike sündimuse tunduv suurenemine sõjajärgsel aastail, mil-

le tulemusena noored moodustavad praegu kõigis maades küllalt suure osa rahvastikust.

Sündimuste plahvatusse kõrval me elame ka suurimale avastuste ja leiutiste ajastul UNO andmel kahekordistub suurte teaduslike avastuste arv iga kümne aastaga. Umbes 90 prots. kõigist maailmas elanud silmapaistvatest teadlastest ja uurijatest on meie kaasaegsed. See näitab, kui oluline on noorte haridus, nende ühiskondlik-politiline aktiivsus ja kultuuritase üldse, sest noorsoo väimsete omaduste rakendamise ast-

mest sõltub suuresti inimkonna tulevik. Seda kinnitab ka UNESCO peadirektor Renee Maheu ühel noorsooteemalisel konverentsil, kus ta ütles:

"Ei saa jätta kahe silma vahele, et tehniline tsivilisatsioon on noorte tsivilisatsioon, ja iga päevaga hakkame me seda üha teravamalt tunnetama. Täna teab noor inime- ne rohkem ja omandab uut paremini kui eelmine inimene. See sünnib nii sellepärast, et uuendused ja avastused saavad kohe nende tegevuse aluseks stiimuliks."

Tänapäeva noortest rääkides peame arvestama ka seda, et XX sajandi 60-ndate aastate noor inimene erineb 40–50 aastat tagasi elanud eakaaslasest mitte ainult intellektilt, vaid ka füüsiliselt. Prantsuse, Itaalia, Inglise, USA ja Jaapani teadlaste andmel on tänapäeva noorukid 15–20 cm pikemad kui XIX sajandi keskpaiku elanud eakaaslastel. Keskjõu rühtlite eomusurüüdi on praegu parajad veel vaid väikesekasvatustele.

Ka kinnitavad uurimused, et viimase 60 aastaga on alaealiste kasv ja areng kiirenenud keskmiselt 2 aasta võrra. On loomulik, et see ei tähenda veel sotsiaalsest küpsust, sest sotsiaalne küpsus saabub siis, kui inimene muutub vastutavaks oma ja ümbrisevate elu eest, kui ta hakkab mõistma, et tulevik on see, mida ta loob oma tänase tegevusega.

Sõltuvalt konkreetselt ajaloolistest tingimustest mahub noorus 16 – 30 vanuseastast piiridesse. See on kasvamis- ja kasvatamise periood. Ka see ajajärk võimalus — anda noortele sihid ja ideaalid. Need peavad vastama (kas või üldistes joonteski) noorte isiklikele ideaalidele ja püüdlustele ning võimalikult igakülgsest soodustama nende valimiseid rakendamist ja kõlbeliste ideaalide kujundamist.

Nähtused, mis õigustavad kõnelemise kriitist noorte ühiskondlikus hoiakus, on hipid, narkootikumide tarvitamine, äraastamine spordis, lugupidamatus seaduste ja korra vastu ning suurenev kuritegevus.

Sotsioloogid väidavad, et kõigi nende nähtuste esinemise põhjastav kultuuridealaide kaotus. Sellest kõneles ka USA president John F. Kennedy, kes märkis, et "meie tuneme praegu suuremat vajadust kui on seda vajadus aatom- ja tööstusliku võimsuse järele — vajadust ideede võimsuse järele."

Kui kõneleme ideedest, siis peame märkima, et ennekõike vajame kindlaid ideid slaavi- ja hiina-punase häädaohu vastu. Need ideed hävitavad ideid idapoliitika ja lääne kontserni- de idakaubanduse. Üks USA poliitik ütles, et "raske on kõnelda noortele kõnelda kommunismi ohust ajal, kui lääne riigimehed suhtlevad Nõukogude Liiduga ja kui kontsernide esindajad on parimal Moskva sõbrad."

Selles vastuolude labüridis kaotavad noored oma humanseid ideaalid, sest nad näevad, et julmus ja vägivald on parimal vahendid eluprobleemide lahendamiseks. Nii tekiavad banded (rockeri- id, Kalifornia "põrgu inglid", programmide korraldajad jne.), kellede peamiseks harrastuseks vägivald- la kultus.

Tõeliste ideaalide puudumine, lootusetus midagi muuta ümbrisevates tegelikkuses ja sügav pessimism sunnib põsumatute noorte üksikuid ringkondi põgenema kõikvõimalike dopingute juurde, nagu on seda narkootikumid, alkohol, hasartmängud, seks ja koomiksid. Kõike seda soodustab veel asjaolu, et ka vaba- aega on liiga palju ja et seda püütakse (kuigi alateadlikult) kasutada vastavalt kaasaja elurütmile. Kuid

USA noori 'änavalistumise'ga poliitilist protesti avaldamas.

see püüd põhjustab vastuolud nende võimalustega, mida pakutakse noortele vaba aja sisustamiseks ja kasulikumaks veetmiseks. Ka "pole kant- lust, et meie filmid, televisioon ja koomiks- id hukutavad kohutavalt noori. Samuti pole ka mingit kaht- lust selles, et sadismi avalik näita- mine võib noortes esile kutsuda sa- distlike soov. Mulle on absoluut- selt selge, et kogu selle "massikul- tuuri" ja kuritegevuse, sadismi ja vägivalda suurenemise vahel on kõi- ge tihedam, kõige vahetum seos" (Walter Lippman, USA kommentaar- tor).

Kõige selle väljenduseks igapäe- vases elupildis on hullumeelset kiirused, oheldamatused ja nar- komaania, mis osale noortele elu- vormideks (eksisistentsi ideaalideks).

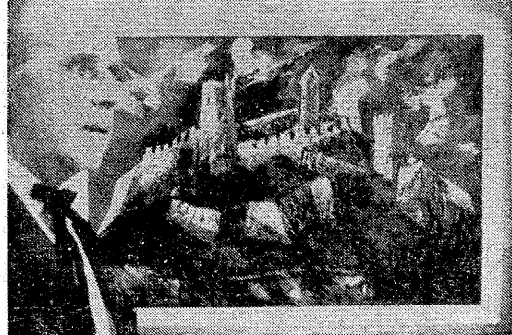
USA sotsioloog Nathan Ackerman näitab, et kaasaja "vihase generat- siooni" silmapaistvamaks hoiakuks on tendents ühiskonnavaenuliku- le käitumisele, radikaalne võimuse su- gudevahelistes totaalne kirg ultra- dzhizmismuusika vastu, poolehoidev suhtumine bandede käitumisenormi- desse, oma õiguste kahtlemine, vanemate autoriteedi ignoreerimine ja kasvav kiindumus iga liiki psühhilise- tesse mõjutsustesse. Need on nähtu- sed, mis saavad esineda vabas ühiskonnas. Idas on see võimatu,

sest seal surutakse maha kõik noorte rahulolematuse avaldused valitseva süsteemi vastu. Seega osutub idas ka noorte tegelikkus mitte ainult ras- keks ja sängeks, vaid ka alatuks, valelikuks ja silmakirjalikuks. Selles tegelikkuses purunevad lootused ja ideaalid, muutub rahvaks kontrast propagandas esineva heaolu ja hing- esööva meeleheite vahel.

Kõige negatiivse kõrval, mis meid häirib, on kaasaja noortele üldisusena siiski omane äärmine iseseisvus ja õitumus ning see soov, et ajajärku kujundav gene- ratsioon ja süsteem neid arvestak- sid.

Ka noortele omane mure meie tuleviku pärast. Näiteks nen- de tulemuste osas, mida põhjustab maa, vee ja õhu saastamine. Ka ei tohi me unustada, et homme need noored siiski valitsevad meid. Et see võiks toimuda hästi, vajame kõigi demokraatlike reformide elu- luuimist, sest see on ainus tee, et likvideerida kõik kaasaja noorte veidrad. Ka on demokraat- lised reformid (ja demokraatia poliitise süsteemina) aus, millele tugineb inimene ja rahva idealine ja kõl- belispsühholoogiline uueneimine.

R. TARVAS

Kunstnik Joann Saarniit.

TORONTO (EPL) — Jann Saarniit avab 22. oktoobril Torontos oma kunstisäätuse, kus ta n.ä. esineb uue "Kale viipoja" illustreerijana üli- ja akvarellimaalides. Külastades kunstniku ta Pühja-Torontos asuvas stuudios, oli endasõmbistatult usutimise peateemaks "Kaleviipoja" ku- jundamine lõuendile pole kerge.

— Ma tean väga hästi, et "Kalevi- ipoja" kujundamine lõuendile pole kerge. Kuid just sellepärast asungis selle teema juurde — katsena, et kuidas see mul õnnestub. Kas see mul hästi või halvasti on korda läi- nud, selle kohta ei ole mul enesel "sõnasõigust", märkis J. Saarniit Kaleviipoja-teemalist õlismaale ja akva- relle näidates ning lisas: "Küllap mind inspireeris Kaleviipoja maali- ma mu kunagine õpetaja Kristjan Raud, keda pean kõige paremaks Kaleviipoja kujundajaks eesti kunstis.

Paludes mõne sõnaga iseloomustada seniseid Kaleviipoja kujundajaid, — neid on markantsemas skaalas kolm, — märkis J. Saarniit kokkuvõttes järgmiselt:

— Kristjan Raua Kaleviipoja jooni- sed on v.ä. demokraatlik kõige kõrgema kvaliteediga. Tema tunnetas Kalevi- ipoja eesti rahvuskeelset kõige ilmekamalt, elustades vägimehega kogu meie kauge mineviku. E. Okase Kaleviipoja on minu arvates üli- malt slaavilik, samaaegselt puudub realismus Kaleviipoja sümbolika. Samaaegselt häirib mind E. Okase Kaleviipoja juures ka see, et eesti rahvuskeelne pole paljude illus- tratsioonides näolt nähtav. Üldsee- kuperiitend Eestis loodud Kaleviipoja on rohkem stahhaanovlik vabrika- tõoline kui eesti rahvuskeelne. H. Haameri illustreeritud "Kaleviipoja" "ei kannu minu arvates kindlat ka- rakterlikku joont.

— Senised Kaleviipoja on kujunda- tud meie kunstis sõe- ja pliiatsijoo- nistustena. Seega on "neljas Kalevi- ipoja illustreerimine" esmakordselt

toimunud värvides — ühis ja akva- relis!

— Täiesti õieti. Püüdsin seda teha oma parimate arusaamadega ja tun- netusega, et Kaleviipoja oli füüsi- lise ülitugev ja kehaformaadilt suur, kujuvõime aga mitoloogiline ei paku palju tema väimsete võimete ja in- telligentsi selgituseks. Nii esineb ka minu Kaleviipoja eeskätt füüsilise vägiasena...

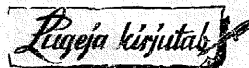
Praeguse näituse ettevalmistus on kunstnikul kestnud kaks aastat. Ta esitab 69 õlismaali, 21 akvarelli, 21 karikatüüri. Viimase 24 aasta jooksul on J. Saarniit loonud Karadas elade 1000 maali, millestest tal on end- dal alles 300 ümber.

Eelpoolised üsna gigantsed arvud võivad tekitada küsimuse, kas säira- se suure toodangu juures kunst ei muutu käsitöös. Seda küsides, vas- tab Saarniit.

— Kujutat kunst ei tohi muutuda käsitöös, tarbekunstiks. Enne elu- aeg selle vastu olnud ja jään sellele sei- sukohale ka selles "sigri-migri" kun- stis, mis Ameerika mandril igat kunstnikku, ka eesti kunstnikku, ähvardavad.

Enne lahkest küsimise kunstni- kul milline on ta kõige viimase- m, mispeale ta näitab suureformaad- lise maalilist moodundusvõime- ülemäärmisest eestlaste kokkulu- kust "Ülemäärmisest Eesti Päevad Torontos 1972" rongkäiguga sinim- svalgetele lippudele ja Eestile vaba- dast nõudvate plakattide suurilma pilvelõhkujate foonil.

Osv. Ole

BIOLOOGIA JA IDEOLOOGIA

Ühenduses Lõsenko ja tema jün- rite ebatäiuslike ideedega ja nende rakendamise tulemistega Nõukogude- lildus taunis läänemaine teadlaskond- teravalt seda stalinistlikku vaimu- pimedust ja sellest lähtuvat survet teaduse arengule. Ainult A. Mark tuli välja vapustava väitega "Eesti Teataja" veergudel (21/4 1951), et Lõsenko õpetus erineb imeväh- "reaktsioonist" lääne teadlaste õpetustest. Siiski, neg (20 aastat) an- nab arutust, sest nüüd (30/9 1972) teatab "Kriips" sama lehe veergu- del, et selle (Lõsenko) ideoloogia nahka läks omal ajal terve taime- teaduse, kui ideoloogia lubas maasika kõrvitsa suuruseks kasvada ja tea- dusemehed, kes seda ei uskunud, t a- gandati tööst ja jäeti ilma igapäe- vast seist. Peab ei segi mainima, et paljud väljapistsvad teadlased lõpet- sid oma elupäevad vangilaagrite teadmatuses.

KTH.

STOCKHOLM

Teatrituuliste

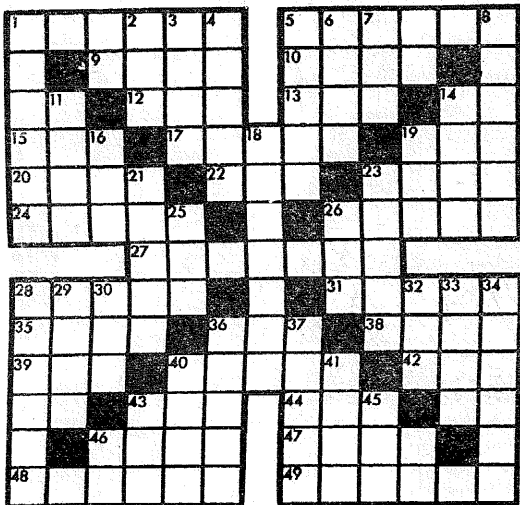
Nagu varematest teadetest selgu- nud, toob Pinnia stuudio lavale kir- janik Arvo Mägi komöödia "Parand- nus". Lavastab Jüri Jürgenthal. Esi- tendus toimub Sõdra Teatri ruumes laupäeval, 11. nov. kl. 19 ja korduse- tendus samas pühapäeval, 12. nov. kl. Pääsmad eelmüügil Eesti Kultuuri Koondises E. Majas. Pensionä- dele alandatud hinnad kordustenduse- le.

UPPSALA

Ettekandekoosolek

Pühapäeval, 22. okt. toimub Uppsala Eesti Kodu, Gejersg. 12 ettekande- koosolek algusega kl. 17. Valter Kot- sar vestib teemal "Teise maailmasõ- ja aegne Rootsi välispoliitika suu- saadik Gunnar Häggblövi memuaride valgustust". Kohviliand. Uppsala Eesti Selts ütleb kõigile lahkelt tere- tulemast.

EPL ristsõna nr. 35

Paremale: 1 suvituskohat Tallinna lähedal 5 võitis kinni, hakkas külge 9 kange jook 10 vinn, vistrik 12 naisolev 13 kardetav narkootika 14 tema 15 vankri osa 17 tahavap lapsed hea meel 19 sama, mis 12 paremale 20 seade sõe valmistamiseks 22 vanni 23 mitnest osast koosnev, mitut liiki üheskoos 24 seisvad talviselt toallist 26 piinav 27 on tihiti vana raud 28 linn Prantsusmaal 31 naise nimi 35 julle 36 maitsev, vastuvõetav, ka pal 38 kitsi 39 asi 40 eesti jurist Stockholmis, 42 naise nimi 43 tekib keemisel 44 endine Ühendatud Rahvaste peasekretär 46 pidu abimeelise puhul 47 paigutatud sa lahkunu tükk 48 teatud liiki sõiduk 49 haiglane olema.

Alla: 1 kanal Põhja- ja Lõuna-Ameerika vahel 2 ürgaeg 3 veekogu 4 mehe nimi 5 laudmäng 6 saar Tallinna vetes 7 kingitus 8 ettemääratud elukäik 11 võorus 14 aeglane liikumus 16 matemaatiline lüh. 8 spetsialist 19 see, mis on teistest ees 21 pläras 23 segamini (ajama) 25 ...

Angele 26 element (om. Kääne) 23 jumalaletaja 29 on naine, kes ootab last 30 vald Eestis 32 ingl.k. artikkel 33 eesti luuletaja (+) 34 äraandja 36 eesti helilooja 37 äraripuv, teise mõju all olev 40 väike puuse 41 rahvas ja keel Euroopas 43 EPL toimetaja 45 ennast 46 poloonium.

Lahendus: 34

Paremale: 1 vask 4 raud 7 ta 3 Toi 10 kai 11 ak 13 ila 15 In-ter 17 emu 18 narr 20ees 211 lai 23 ost 25 Ets 27 SD 28alatu 30 traat 32 kaval 35 kruvi 38 ha 39 aru 40 oas 41 dm 43 Öisu 45 urn 47 ASE 28 BMW 49 plekk 52 tal 52 ea 53 Poe 54 suu 56am 57 nael 58 siil.

Alla: 1 valama 2 st 3 koi 4 rar 5 ai 6 damast 7 tina 9 inetu 10 keset 12 kuid 14 ar 16te 17ei 19 roa 21 isa 24 staar 26 trara 29 Lea 31 Aav 32 kalman 33 vau 34 luule 35 konks 36 USA 37ideaal38 hõbe 42 malm 44 SM 46 re 49 pol. 50 kus? 55 tui!

Teised lehed

"ETNILINE ÄRKUSAEG" AMEERIKAS

Seoses USA hoiaku muutumisega n.n. etniliste gruppide, s.o. üksikute rahvuskultuuriliste ühikute vastu, on nendes gruppides tekkinud "etniline ärkusaeg". New Yorgi Vaba Eesti Sõna kirjutab sel puhul, kinni naelutades eesti organisatsioonide aeglust reageerimisel:

Teised etnilised grupid ja isegi ameerika valitsusastused nii keskvalitsuse kui ka omavalitsuste tasemel on olnud kiiremad hindama oma etnilise identiteedi säilitanud gruppide osatähtsust USA elus ja poliitikas. New Yorgi linnavalitsus 1971. eriliselt asutise etniliste gruppidega asjaajamise jaoks; reas osariikides, emajoonel ohiol, on mitmete linnade linnapeadeks valitud etnilistesse gruppidesse kuuluvaid isikuid; eelseisvate valimiste tulemuse reas osariikides otsustavad etniliste gruppide hääled.

Etnilised grupid, valdavas enamuses Euroopa päritoluga, moodustavad ülemaailmselt 13 prots. ja reas osariikides kuni 25 prots. elanikkonnast. Nad olid poliitilises elus tagasihoidlikud ja "seltskonnas" vähe aktsepteeritud. Harilaste protsent oli ja on praegugi veel madal väljaarvatud eestlaskond, kelle kõrgema haridusega liikmete protsent on jõudmas Ameerika elanikkonnas esirinda.

Etnilistele gruppidele saabus aga "ärkamisaeg": tõusis rahvuslik iseteadvus, oma päritolu ning kultuuri hindamine ja seoses sellega ka nõudmised etnilistele isikutele õigustatud kuuluvale osale ühiskonnas ja valitsusasutistes.

Kahnest suurest parteist demokraatidel töötas partei keskkomitee juures aastakümneid rahvusgruppide osakond ja peeti endamisiõietavaks, et etnilised valijad, eriti poolakad ja teised slaavi päritoluga grupid, hääletavad demokraatidele. Käesoleval aastal, kui partei juhtimise läks "reformistide kätte", likvideeriti rahvusgruppide osakond. See eksikampanjandati küll peatselt, aga kahju parteile oli juba tekkinud.

Republikanide partei asus etnilisi gruppe tasapisi organiseerima 8 aastat tagasi, kuid suurejooneliselt astuti selle ülesande kallale alles neli aastat tagasi, kui Richard Nixon asus presidendikohale ja koos sellega sai ka partei kõrgemaks juhiks. Republikanide partei keskkomitee etnilistele gruppide osakond ungarlase juhtimisel töötas energiliselt ja valitsus paigutas etnilisi isikuid riigiparadiis kohtadele.

Järelkult eeltingimused on soodsaad, etniliste gruppide enesest suurema aktiivsusega võita uusi positsioone.

Baltlased New Yorgis

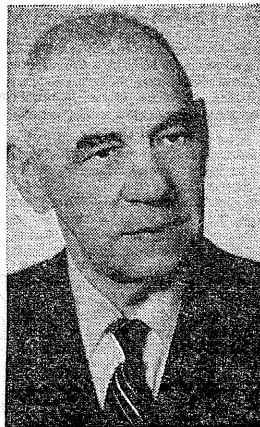
Seoses New Yorgis toimunud "Council on Foreign Relations, Inc." 50. aastapäevaga viibisid New Yorgis ka Läti ja Leedu vabariikide esindajad USA-s. Sel puhul toimus mõeldud reedel Eesti Vabariigi esinduses järjekordne Balti vabariikide esindajate omavaheline nõupidamine.

Sellest võtsid osa E. Jaakson ja A. Linkhorst, Läti esindaja dr. A. Dingeris ja Leedu esindaja J. Kaļeckas ning peakonsul New Yorgis A. Simutis. Arutusel olid kõiki kolme maad huvitavad probleemid ja samnuid, milliseid vaja astuda Balti vabariikide huvide kaitseks.

Maailmaposti päev

Stockholmi Postimuseum avas "Maailmaposti Päeval" 9. oktoobril näituse "Postikaardid makstud vastusega". Selline postikaardi liik on rahvusvaheliselt käibelt kadunud 1970 aastast peale. Postimuseum tutvustab ühe göteborglase vastiavate erakogu kuni 5. novembrini.

V.Eichenthal 80-aastane

Villem Eichenthal

Paljudele margikogujatele, postmarkide eritadlastele ja margikaupmeestele hästi tuntud ja rahvusvaheliselt tunnustatud postmarkide ekspert Villem Eichenthal tähistab k.a. 22. oktoobril oma 80. aastast sünnipäeva.

Eesti Filatelistide Ühing Rootsis (EFÜR) juhatus ja ühingu ümber koondunud margisõprade pere kasutatav käesolevaga juhust et õnnitleda härra Eichenthalit tema tähtpäeva puhul ja soovida temale palju jõudu ja tervist edaspidiseks. On põhjust oletada et eelmajutud õnniteletajega liituvad paljud teised margisõbrad üle kogu maailma, neist mitmed kellel kauguste tõttu puuduvad võimalused isiklikuks käepigistuseks.

Villem Eichenthal on Tallinna "Epos" s.o.sündinud 22. okt. (vkj. 9. okt.) 1892. a. Tallinnas ja üles kasvanud sealsel koolijärgijana Christian Eichenthal noorema pojana. Villemi isa oli hiljem tegev ka panganduse alal, olles Tallinna Vastastikuse Krediidid Ühise üheks asutajaks ja — enne Arthur Uiboopuud — selle ühingu direktoriks.

Villem õppis Tallinna Aleksandri gümnaasiumis, kuid sooritas kõpseksamini 1912. aastal Peterburgis. Võeti järgmisel aastal sõjaväkke ja saadeti I maailmasõja algul Poola rindele, kus 1914. a. Sani jõe ääres austerlastele vangid langes. Põgenes vangitöödelt 1918. a. läbi rinde Venemaa tagasi, peatuses seal mõnda aega oma margikaupmehe venna Evaldi juures Eupatorias, Krimmis. Jõudis 1919. a. keerulisi teid lähtudes Eestisse tagasi. Eesti Vabariigi iseseisvusaastail töötas Villem peamiselt oma venna Evaldi margiäris Tallinnas, olles hiljem selle ettevõtte ariljuhiks. Igapäevane tööst margiäris andis suuri kogumisi eesti postmarkide sügavaks tundmaõppimiseks ja Villemi tõeline huvi markide kui teaduse vastu olid põhjuseks panna eesti postmargid "suure luubi alla". Sellest ajast algas Villem Eichenthal teaduslik tööst postmarkide katalogiseerimiseks, mitmed käsiraamatud, filatelistlikud artiklid ja kõige tähtsam — ekspertiis.

Teine maailmasõda sundis Villemi lahkuma Eestist 1941. a. Saksamaale, kus 1948. a. ilmus tema kaastööl Baltimarkide katalog "Baltia" viies keeles. Edasi siirdus Villem 1949. a. New Yorki, kuid pöördus varsti tagasi Saksamaale ja 1952. a. jõudis ta teekonnaga Rootsi. Kümne aastat hiljem s.o. 1962. a. ilmus tema sulest eesti filatelistidele kõige kõrgemalt hinnatud ja vajalikum katalog, tiitliga "Estonia Specialized Catalogue and Handbook". Lisaks eelnevale on Villem EFÜR asutaja liige ja alates 1964. aastast selle ühingu aulilge. Villem on oma kodu mugavalt sisse seadnud Stockholmis eeslinnas Svedmyras ja süal — Villem — võta vastu kogu margisõprade pere parimad õnnesoovid Sinu tähtsaks sünnipäevaks:

EFÜR

Stockholmis auri 1. oktoobril Juhan Kailas, sünd. 25. augustil 1907.

Liikumisi läbi raudeesriide

Okupeeritud kodumaa teatelt viibis Rootsis venna juures Ellen Huusmann, isa juures Rein Kapper, õe juures Valve Laudi ja Ekaterina Pegonon, poja juures Karin Raadik, sugulase juures Linda Sakala ja isa juures Luule Tammeaar.

Ameerikas külastas poega Edgar Hark, sugulasi Vivian Leik ja Sara Sherman ja venda Arnold Süid. Kanadas oli sugulase juures Kalju Aleksius ja venna juures Linda Krause.

Poolas olid külas Jaan Jakob Freidkes, Elmu Zinar Krik, Raissa Kurbatova, Natalia Kurvits ja Linda Mõrtso. Ida-Saksamaal külastasid Selma Hallop Valve Junts, Airi ja Ants Laumets, Mirja ja Maret Laumets, Karoli ja Kornelia Stern ja Arnold Roos.

Soomes külastas sugulast Toini Aasmäe, ema Jüri Brügel ning sugulasi Rein ja Öie Urb.

ALATI AKTUAALNE FOTODOKUMENT

Eesti Päevalehes 11. oktoobril leitud oskar Lillendali artikli juures pilt allkirjaga: "Ajaloole diguse tegemine a. 1939. Molotov kirjutab alla Saksa-Vene lepingule, mille salaklauslites anti Venemaa "vabad käed" Baltikum, Soome, Ida-Poola ja Besaraabia anastamiseks".

See pilt on täpselt sama aktuaalne täna kui ta oli allakirjutamisel. Ta näitab, et eestlane, samuti Eesti rahvajuhid, ei saa võidelda diguse ja aususega tavallises mõttes, vaid omaks võtta ajaloolise reaalsuhtlita nagu nüüdsel ajal rõhutatakse.

Hiljuti lugensin, et Puna-Hiina el tunnusta selle pildi "realiteete". Ka siin on tegemist reaalsuhtlita millegi tuleb tutvuneda. Minule on see pilt väga vajalik, et saaksin oma lastele ja laste-lastele piltlikult tõendada ja ära seletada, miks ma ise ja ka nemad on siia sattunud.

Küsimus Oskarile: Kas ja kust saaksin tellida neid pilte pooltootist pisut selgema viilmusega ja sobiva mitmekesise tekstiga?

Peale selle see pilt on sobiv etikeetide igale kirjale, mis käsitleb eestluse ja ajaloo tagapõhja, kuna ta lükkab ümber kõik okupandi valed ja aktid. Kuid pilt on esinenud harva ja seepärast tuleks ta elavaks muuta.

Isamaalane.

Külalisi Ameerikast

Tööülesannetel viibis ajutiselt Linköpingis SAAB-i lennukitehase tsiviilinsener Ants Roosma Seattlest, kus ta töötab uurijana Boeingi lennukitehases, pöördus pärast 188ülesande täitmist nüüd soitis tagasi Ühendriikidesse.

Ametiülesannetes viibis Stockholmis ka Kanadas Quebeci provintsis Lasalles asuva farmaatsiaettevõtte Delmar Chemicals müügiosakonna juhataja Juhan (Joohn) Kiis, kes hiljuti viibis ka Jaapanis. Ta on ka varem Rootsit külastanud.

Eesti daam röövli küsis

MONTREAL — Üks Montreali eesti daam sattus öhtl kuju minnes tänavaröövli küüsi, kes talle kodu ukse ees tagant kallale tungis lugevat lööki pähe andes.

Eestlane hakkas appi karjuma, mispeale maja elanikud appi ruttasid. Kuid röövel oli daami rahakoti, milles leidis 60 dollari sularahta ja dokumendid, juba kadunud. Eestlanna sai löögist sügava haava. Montrealis on viimasel ajal tänavaröövid muutunud sagedasiks.

Kas teie lapsed ja lapselapsed loevad

EESTI PÄEVA-LEHTE?

Selle kaudu seotakse nad eestlusega ja Eesti probleemidega. Paljud vanemad peavad oluliseks tellida lehte ka oma lastele kingituseks, et nad harjuksid eesti oma lehte lugema.

SOOVITAGE EESTI PÄEVALEHTE NENDELE, KES VEEL EI OLE TELLIJAD

EPL saadab meeleldi proovinumbreid.

Stockholmi Eesti Teater kutsus reedel, 13. oktoobril teatritegelasi Esinduse ruumidesse sügiskohtamisele. Kokku tuli 13, kes ei olnud ebausklikud "tonditosina" ees. Pildilolevas rõõmsas peres esinevas vasakult Marie Kalbek, Elo Rahn, Aarne Viisimaa, Elli-Marie Hallap ja Lensi Römmer, taga-

reas Karin Holm, Lydia Viidas-Tiitso, Helo Mängel-Sundsvik, Roman Väli, Ago Pärtel, Edmar Kuus, Artur Sikk ja Ao Vaks. Koosviibimisel jutustas ja näitas valguspilet suvisest Eesti Päevadest Elli-Maria Hallap (EPL foto Lepper).

Tartu viimane voorimees lõpetas sõitmise a. 1956

Tänavu südasuvel ilmus Tallinnas Kirjastus "Eesti Raamatu" väljaandel Tartu linnamuseumi kodu-uurijate populaar-teaduslik koguteos "Mõnda mineviku Tartust", milles autorid rahvalikul viisil tutvustavad meie linnakoolilinn minevikku mitmest huvitavast aspektist vaadatuna. Ühes kirjutises on lähemal vaadatud se alla võetud Tartu sõidu- ja veovoorimehed, mis juba XII sajandist alates olid Tartuga lahutamatuks seotud, kuid praegu enam ei eksisteeri. Nagu keegi K. Pääd — Tartu voorimeeste-ajaloo uurija — omas kirjutises märgib, "häädus voorimeeste tegevus Tartus pärast Teist maailmasõda. 1950. aastate alguses sõitsid veel paar trooskat ja punktipeanajaks jäi 1969 manalasse varisenud August Viin Pulestee tänavalt, kelle trooska veel 1956 viimaseid sõidis tegi."

Nüüd asendavad sõiduvorimehi, kellede arv Esimese maailmasõja ajal tõusis Tartus 550-le, 118 takso, mille puhul kirjutaja märgib, et see olevat küllaltki väike arv. Võrreldes seda mineviku-voorimeeste arvuga esimese maailmasõja ajast, on praeguse ligitulema 90 tuhande elanikuga Tartule 118 avalikku transpordivahendit tõesti väikene arv.

Tagasivaatest Tartu voorimeeste minevikku selgub, et teated voorimeeste olemasolust Tartu linnas ulatuvad juba XII sajandisse. Kuna tol ajal oli linn ulatuselt veel väike, ei omanud sõiduvorimehed sisetranspordis kuigi suurt tähtsust, küll aga vajati kauba- ja kraamivõet voorimehi. Seitsesada aastat tagasi toimetati Tartu voorimehed kaubavedu Riiga, Tallinna ja Pihkvasse. 1926.a. on säilinud tsaririigis kehtinud pandud eeskirjad Tartu voorimeeste kohta, kes veovoorimeestena said ühe rubla kuus nad koorma linu Riiga viisid.

Edasi on tänaseni säilinud 1748. avaldatud protesti-dokument selle kohta, et Tartu linnakodanikud tarvitasid voorimehi ainult halva ilma puhul, ilusate ilmadega sõidavad aga talupoegade sõidukitel ringi.

Samal ajal tuli voorimeestel täita ka korraldusliku ülesannet: teise linna sõites ei tohtinud nad kaasa võtta passita reisijaid. Noorukitel keelati aga lõbusõidud hoopiski.

1773 oli Tartus juba 35 voorimeest ja nad olid koondunud voorimeeste tsunfti, kelle vanemaks oli Pedro Jahn ja abideks Rebasse Jurry ja Maddize Johann. Tsunfti protokollid kirjutati saksa keeles.

Mõõdund sajandi lõpul said Tartu voorimehed vormiriietuse, mida võis poollise loal kanda mustavoorimees. Peakatteks oli suvel närvist valmistatud tegeva sirni ja randiga müts. Tavaks oli heleda särki kandmine, mille peal oli kaherealine kuub lükkivate vasknööpidena ja kollaste paletiga mõlemal kraenagru. Jalas kanni kroonhankesid säärkikut. Tuule eest kaitses tihedast riidest tüme hõlmi, mis talle õlgade asetati.

Nagu selgub kõneleolevast kirjutisest, oli sajandi lõpul Tartus isegi voorimeeste hulgas "suureteetvõitleid". Maarja kiriku juures elanud keegi Posti-nimeline voorimees, kellel ol-

nud 36 hobust ja tallid mitmel pool linnas lalali. Pikal tänaval elanud voorimees Sammler, kellel oli 16 hobust jne.

Põhiliseks liiklusevahendiks oli Tartu voorimeestel sajandite kestel trooska, mille tagaosa asus iste paarile reisijale. Nimetus on germaani päritoluga (Droschke).

Trooska valmistati enamasti kohapeal, kuid vedrud ja teljed toodi Saksamaalt, Riistast või Peterburist. Talvel oli liiklusevahendiks vastav saan. Peale trooska omasid mõned voorimehed lundoo, mis oli mitme-hobusesõiduk, milles reisijad istusid vastastikku kabel istmel, kusjuures mõlemal pool oli vihmakaitses ehk verdeck.

Hobuse rakendi osas oli sajandide kasutusel alaskell. See kinnitati riimaga vasaku aisa külge, kus see aisa üles-alla liikudes kaunit helises. 1920 olevat aga ainsakella kasutamine ära keelatud põhjendusel, et tulirelvavankri kellaheina paremini kuulda oleks. Siis võisid voorimehed tarvitusele kuljused ehk kurinad, millel oli 10-14 mahedalt helisevat kellekset. Neid toodi Eestisse Saksamaalt.

Muide: 1911 asutasid Tartu voorimehed oma seltsi. 390-st kokkuvõetud voorimehest astusid seltsi liikmeks otsekohe 205 voorimeest, kusjuures seltsi esimeheks valiti Otto Teetsov.

Mõni aasta hiljem, Esimese maailmasõja eelõhtul tõusis Tartus voorimeeste üldnagu, nagu juba märgitud 1550-le, mis jäi kõrgsulus Tartu voorimeeste ajaloos. Iseseisvuse ajal oli voorimeeste keskmine arv Tartus 400 ümber, näiteks 1929 239 veovoorimeest ja 125 sõiduvorimeest. 1933 olid arvud vastavalt 238 ja 113. Kuskjuures voorimeeste oli hakanud konkurereerima taksoauto. Esimese "üüriauto" ilmus Tartu tänavatele a. 1922.

Tartu voorimeeste ajaloo kirjutajale, kelle kirjutisest tõime mõned iseloomulikud lõiked, on suulised andmed andnud tänaseni Tartus elanud endised voorimehed, keda autor nimeliselt nimetab. "Viimasteks mõhikanlasteks" on Tartus elavate hulgas Johan Paltser, Peeter Ernst, Arved Käap, Jann Kiltus, Eduard Tees, Eduard Ohno ja August Viin. Trooska-pukis nad enam istuda ei

saa, sest on lõppenud Tartus sajanädal püsitud voorimehe-seisus. (EPL/K.E.)

SIGNE PINNA: Teatritegemisel on tuhat probleemi, eriti majanduslikke

— Olen väga tihti kuulnud, et pensionäride hulgas on tekitanud pahameelt asjaolu, et pensionäride odavamate hindadega pääsmetele saab külastada ainult teist etendust, kuna esietendusele on maksavad ainult täiendavalt piletid. Seda on võetud kui pensionäride diskrimineerimist teatri külastajateks.

Selle peale tahaksin kinnitada, et siin pole tegemist mingi diskrimineerimisega. Olen väga õnnelik, et pensionärid meie etendusi külastavad ja nad on alati südamest teretunud. Et pensionäride alandatud hindadega piletid on maksavad ainult teisel etendusel — on tingitud puht majanduslikust asjaolust.

Meie anname oma etendused ehtsate teatriloakalis — Sõdra Teatris. Üür on seal väga kõrge, kuid ma eelistan seda siiski oma Studio etendusteks selle õige teatrimüjõõ pärast: täielik lavavagustus, heil ja valgustus, avar mänguruum. Ainult seal saame oma etendusi kunstiliselt vormida nii nagu olene kahtlusest. Ja ka publikul saalis on tunne, et ta istub mugavalt õiges teatrisaalis. Teist taolist teatriloaki meil pagulastena kasutada ei ole. Meil on nüüd küll Stockholmis uus, mugav ja avar Eesti Maja, mis sisaldab isegi teatrisaali (Scala Teater) — aga kas me saame seda teatrit ka kasutada? Ei!

Ma palun arvesse võtta ka tõsiasi, et saali üür ei ole ainuke väljamõeldud teatritenduse korraldamisel. Kulud on lõpmata palju, mida siin ei

Tantsijad Tallinnast

Rootsi ajakirjanduse teatel esineb Borås linnateatris 21. oktoobril vene balletigrupp, kuhu kuulub soliste mitmest linnast, muu hulgas ka Tallinnast — kokku 16 tantsijat.

Märgitud ei ole, kas Tallinnast kuulub gruppi mõni venelasest või eestlasest tantsija.

● Minneapolis USA-s sündis Dagmar (n-na Vijard) ja Steve Thomsonile pegg. Lapse vanemad on kooliõpetajad.

Kõhohüüdu

ESKILSTUNA

Käsítőöring

Eskilstuna Eesti Skaudisõprade Seltsi käsítőöring alustab sügishooaja tegevust laupäeval, 21. okt. kl. 16 Viru lippkonna ruumes, Kribsengat. 12. Juhatus loodab endiste ja uute liikmete rohkearvulist osavõtu.

GÖTEBORG

Näiteringi sügispidu

Sügispidu toimub laupäeval, 18. nov. kl. 19 Gamlestadeni Medborgarhusetis. Korraldab Göteborgi ES Näitering. Kirev kava, loteri, einalaud, tants. Laudade ettevalmistamine on vajalik, kusjuures seda palutakse teha Jüri Hansenile tel. 201 54. Korraldajad loodavad, et iga-aastane rohkearvuline publik meid ka sel aastal ei unusta ja ütleb ühtlasi: teatritulemast kõigile, kes esimest korda peost osa võtavad.

STOCKHOLM

"Triinu" juubei

Naiste ajakirja "Triinu" 20-nda aastapäeva pidulik tähistamine Stockholmis läheb. See peetakse pühapäeval, 29. oktoobril kell 16 Eesti Majas. "Triinu" sõbrad ja kaastöölisid Torontos, Montrealis ja New Yorgis on "Triinu" juubeit juba suure osavõljaliknaga edukalt püüdnud ja nüüd toimub see viimasena Stockholmis, mis, kui ajakiri asutati. Nagu juba teatunud, on kava mitmekesine. Pärast avasõna kuulume ettekanneid Stockholmist Eesti Naiskoolist, Sanda Umbialt viiulisoolest, prof. G. Ränk tutvustab sõnavõttu eesti rahvapäevade, Leida Laan kõneleb eesti naispeetavast Torontos, Hilma Norep-Mossin esitab mõned klaveripalad ja Eesti Algkooli õpilased deklameerivad. Lõppsõna on "Triinu" peatoimetajalt Vera Poska-Grünthalilt.

"Triinu" arenimisest on korraldatud fotonäitus. Tomub kaks toetoid — üks loomisunibritega kuni 99-ni, ja teine, kus loositakse välja kaks suurt eesti rahvarides nuku.

Kavad päästema, koos kohviga 12 krooni, on müügil Kultuurikoondises Eesti Majas, Vallingatanil 32. Tekkivate küsimuste palutakse pöörduda peakorraldaja Salme Vasuri poole.

UPPSALA

Koguduse lõikuspäev

EELK Uppsala koguduse lõikuspäeva jumalateenistus on pühapäeval 29. oktoobril kell 16.00 Mikaeli kirikus. Teenib koguduse õpetaja praost J. Aunver, oreil E. Maripuu. Pärast jumalateenistust kell 17.30 on Mikaeli kiriku kogudusemajas Tinnermangatan 2 koguduseõhtu liikmetele ja külalistele, kus esineb hr. Valter. Kotsar kõnega "Reisimüjõed liisraelist" ja näitab filmi. Naistringi poolt korraldatakse kohvilaud.

Koguduse õpetaja ja juhatus loodavad elavat osavõttu jumalateenistusest ja koguduseõhtust.

lavastuse etenduse toimetulemine asjaosalistele kaasa toob. Kes tahab ohkamist ja hädaldamist kuulda?

Pinna-Stuudio on endale võtnud ülesandeks lavale tuua eesti autorite näidendeid ja ka nende loomingut rambivalgusse tuua, kes esmakordselt näidendeid kirjutavad. Nende esitamine on lähemas töökavas. Ma loodan, et mul selleks jõudu jääb ja näitlejad ära ei väsi. Ja mul jääb ainult soovida, et publik, kaasa arvatud ka pensionärid, teatritel selga ei pööra, sest nagu öeldud, ei ole siin tegemist diskrimineerimisega — see on vald olude sund.

Ma palun meele pida ka seda, et ükski Rootsi teater ei lase alandatud hinnaga pensionäre oma esietendustele, kuigi nad saavad riiklikku toetust oma kulude katteks. Eesti teater ei saa mingit toetust — pagulastehislikud peab ise katma oma teatri väljamõeldud.

Mõni reaalse mõlemisega inimene võib nüüd küsida — milleks me seda teatrit teeme, kui see nii suure raskuse ja kuludega on läbiivi-dav? Võibolla on tal õigus, kuid naarid me ju oleme!

SIGNE PINNA-JÜRGENTHAL

Signe Pinna

saa üles lugeda. Iga asi ja iga samm maksab. Isegi reklaamiga, mis nii oluline on, peame ettevaatlik olema, sest ka see toob kaasa kulud. Dekoratsioonidest peame tihti loobuma, kuna need lähevad liiga kalliks. Et näitleja ise oma tõe ja vaeva eest tasu ei näe — kas pean ka seda mainima?

Kuulsin kord sarnase ütluse: teatril oli täismaja, näitlejatel raha küllalt. Kes seda ütles, ma annan talle andeks — ta ei teadnud, mida ta ütles. See on väga pinnapalne ütlus. Näiteks balletitantsija, kes nii kergelt üle lava hüjub ei räägi oma higit ega veriseist varbaist, nii ei räägi ka näitleja raskustest, mida iga

Ja kääpad tasa maha vaotab.
Aeg leina lohutab.

